

Wanneer toestemming ontbreekt

*Een onderzoek naar het spreken van kinderen door de Raad voor de Kinderbescherming in
het kader van een beschermingsonderzoek wanneer ouders dit weigeren*

Universiteit Leiden

Naam: Isabel Kapper

Studentnummer: S3183149

Masterscriptie Jeugdrecht

Datum: juni 2026

Scriptiebegeleider mr. dr. D.S. Verkroost

Woordenaantal: 14.946 woorden (inclusief voetnoten)

Trefwoorden: Hoorrecht; Gezagsrecht; Raad voor de Kinderbescherming;
Beschermingsonderzoek; Participatie.

Voorwoord

Voor u ligt mijn scriptie over de verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van ouders in situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken door de Raad voor de Kinderbescherming. Met deze scriptie sluit ik mijn studie af en kijk ik terug op een leerzame en waardevolle periode.

Graag wil ik mijn scriptiebegeleider Denise Verkroost bedanken voor de waardevolle feedback, het meedenken en het mogelijk maken van interviews met medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming. Daarnaast wil ik de raadsmedewerkers bedanken die hebben deelgenomen aan het praktijkonderzoek. Hun bereidheid om hun ervaringen en inzichten te delen heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan deze scriptie. Tot slot wil ik mijn dank uiten naar mijn vader, moeder en vriend voor hun steun en aanmoedigingen gedurende het schrijven van deze scriptie.

Ik hoop dat de bevindingen uit dit onderzoek niet alleen voor de Raad voor de Kinderbescherming, maar ook voor andere organisaties en professionals die kinderen spreken in het kader van hun werkzaamheden, handvatten kunnen bieden voor de omgang met situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken.

“One way that we can build a better future for children is by empowering them through allowing them to speak up for themselves. Of course, we as adults have to guide them and to take ultimate responsibility but that is something different from patronising them. The rights of children must, importantly, include the right to be themselves and to talk for themselves.”

- Speech van Nelson Mandela ~ november 2003

Inhoudsopgave

Afkortingenlijst	4
Hoofdstuk 1 Inleiding	5
1.1 Introductie.....	5
1.2 Onderzoeksmethode	7
Hoofdstuk 2 Het hoorrecht van het kind	9
2.1 Inleiding.....	9
2.2 Het hoorrecht van het kind zoals neergelegd in artikel 12 IVRK	9
2.2.1 De verplichting van lidstaten ten aanzien van het hoorrecht	10
2.2.2 Het vrijelijk uiten van een mening in aangelegenheden die het kind betreffen	10
2.2.3 Passend belang.....	11
2.2.4 Artikel 12 lid 2 IVRK.....	12
2.3 Vijf stappen om het hoorrecht te realiseren.....	13
2.4 Overige relevante bepalingen in het IVRK	13
2.5 Het hoorrecht zoals neergelegd in artikel 8 EVRM.....	14
2.6 Het hoorrecht zoals neergelegd in het nationale juridische kader	15
2.7 Tussenconclusie	17
Hoofdstuk 3 Het gezagsrecht van ouders en de verhouding tot het hoorrecht van het kind	18
3.1 Inleiding.....	18
3.2 De ontwikkeling van het gezagsrecht	18
3.3 Het internationale juridische kader van het gezagsrecht van ouders	19
3.3.1 Het gezagsrecht van ouders en het IVRK	19
3.3.2 Het gezagsrecht van ouders en het EVRM.....	21
3.4 Het nationale juridische kader van het gezagsrecht van ouders.....	22
3.5 De verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van ouders	24
3.5.1 De verhouding gezien vanuit het IVRK	24
3.5.2 De verhouding gezien vanuit het EVRM.....	26
3.5.3 De verhouding gezien vanuit het nationale juridische kader.....	27
3.6 Tussenconclusie	27
Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek Raad voor de Kinderbescherming	29
4.1 Inleiding.....	29
4.2 Relevante wetgeving en raadsdocumenten	29
4.3 Het hoorrecht van het kind in de praktijk	30
4.4 Spanningen tussen het hoorrecht en het gezagsrecht in de praktijk	32
4.5 Mogelijke verbeterpunten ten aanzien van de huidige praktijk	33
4.6 Tussenconclusie	35
Hoofdstuk 5 Wenselijkheid wetgeving en/of beleid	37
5.1 Inleiding.....	37
5.2 Wenselijkheid nationale wetgeving	37

5.2.1 Wettelijke vereisten artikel 8 lid 2 EVRM	37
5.2.2 Nationaal verankerd hoorrecht met ruimte voor maatwerk.....	39
5.3 Wenselijkheid beleid	41
5.4 Tussenconclusie	41
Hoofdstuk 6 Conclusie en aanbevelingen.....	43
Literatuur- en Jurisprudentielijst.....	47
Literatuur.....	47
Rapporten & Adviezen	49
Regelgeving & Parlementaire stukken	50
Raadsdocumenten	51
Jurisprudentie.....	51
Bijlage 1: Vragenlijst interview.....	52
Bijlage 2: Respondentencodes	55

Afkortingenlijst

BW	Burgerlijk Wetboek
Comité	VN-Kinderrechtencomité
De Raad	Raad voor de Kinderbescherming
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind
Kwaliteitskader	Kwaliteitskader Raad voor de Kinderbescherming
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
Stb	Staatsblad
Trb	Tractatenblad

Hoofdstuk 1 | Inleiding

1.1 Introductie

*“We spreken of – bij hele jonge kinderen – zien het kind tijdens het raadsonderzoek.”*¹

Deze passage is opgenomen in het Kwaliteitskader Raad voor de Kinderbescherming (hierna: Kwaliteitskader). De Raad voor de Kinderbescherming (hierna: de Raad) is een organisatie die ressorteert onder het Ministerie van Justitie en Veiligheid.² Het Kwaliteitskader bevat een beschrijving van de taken en bevoegdheden van de Raad, de waarden die daarbij richtinggevend zijn en de wijze waarop de kwaliteit van het werk wordt gewaarborgd.³ De passage laat zien dat het betrekken van kinderen bij raadsonderzoeken een belangrijk onderdeel vormt van de werkwijze van de Raad. Maar wat als ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken? Leidt die weigering ertoe dat van een gesprek met het kind wordt afgezien, of kan de Raad het kind desondanks spreken?

Dit vraagstuk kan zich onder meer voordoen in een beschermingsonderzoek van de Raad.⁴ Indien zorgen bestaan over de ontwikkeling of veiligheid van een kind, kan de Raad op verzoek – van onder meer de rechtbank, een gecertificeerde instelling of Veilig Thuis – dan wel uit eigen beweging, een beschermingsonderzoek verrichten.⁵ Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen of het noodzakelijk is om een kinderschermingsmaatregel te verzoeken aan de kinderrechter.⁶

Bij de uitvoering van zijn onderzoekstaken streeft de Raad naar een zo volledig mogelijk beeld van de situatie van het kind. Om die reden wordt de mening van het kind betrokken bij het onderzoek en meegewogen in de besluitvorming.⁷ Daarnaast is de werkwijze van de Raad gericht op samenwerking met het gezin en diens sociale en professionele netwerk.⁸ Deze samenwerkingsgerichte benadering kan echter onder druk komen te staan wanneer ouders weigeren dat de raadsonderzoeker hun kind spreekt. In dergelijke gevallen moeten raadsonderzoekers een afweging maken tussen het hoorrecht van het kind en het

¹ Kwaliteitskader 2026, p. 15.

² Artikel 1:238 lid 2 BW.

³ Kwaliteitskader 2026, p. 3.

⁴ Deze vraag is tevens relevant t.a.v. onderzoek in gezag- en omgangszaken en adoptiezaken. Gelet op de afbakening is ervoor gekozen om het onderzoek te beperken tot beschermingsonderzoeken.

⁵ Artikel 3.1 Jeugdwet.

⁶ Artikel 3.1 Jeugdwet; Kamerstukken II, 33684, nr. 3, p. 35; Kwaliteitskader RvdK 2026, p. 4-5.

⁷ Kwaliteitskader 2026, p. 14-15.

⁸ Kwaliteitskader 2026, p. 13.

gezagsrecht van de ouders, dat hen de bevoegdheid geeft beslissingen over hun kind te nemen.

Opvallend is dat een expliciete wettelijke regeling ontbreekt die voorschrijft wat de handelingsruimte van de Raad is indien een ouder weigert dat een raadsonderzoeker met hun kind spreekt. Het ontbreken van een wettelijke regeling kan in de praktijk leiden tot onzekerheid over de handelingsruimte van de Raad en over de wijze waarop het hoorrecht van het kind alsmede het gezagsrecht van ouders dienen te worden gewaarborgd.

Tegen deze achtergrond rijst de vraag hoe de verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van de ouders wordt afgewogen door de Raad in situaties waarin ouders geen toestemming geven om hun kind te spreken in het kader van een beschermingsonderzoek. Daarbij is tevens relevant te onderzoeken in hoeverre deze verhouding aanleiding kan geven tot de ontwikkeling van nationale wetgeving en/of beleid voor dergelijke situaties.

Naar aanleiding van het bovenstaande luidt de onderzoeksvraag als volgt:

“Hoe wordt de verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van de ouders afgewogen door de Raad voor de Kinderbescherming in situaties waarin ouders geen toestemming geven om hun kind te spreken in het kader van een beschermingsonderzoek? En in hoeverre is het wenselijk nationale wetgeving en/of beleidsinstrumenten te implementeren voor deze situaties?”

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zullen de volgende deelvragen worden behandeld:

- I. Wat is de inhoud en de reikwijdte van het hoorrecht van de minderjarige in het internationale en nationale juridische kader?
- II. Wat is de inhoud en de reikwijdte van het gezagsrecht van de ouder in het internationale en nationale juridische kader en hoe verhoudt deze zich tot het hoorrecht van de minderjarige?
- III. Wat is de uitvoeringspraktijk van de Raad wanneer ouders geen toestemming geven voor het spreken van hun kind in het kader van een beschermingsonderzoek?

- IV. In hoeverre is het – gelet op het internationale en nationale juridische kader en de uitvoeringspraktijk van de Raad – wenselijk om nationale wetgeving en/of beleidsinstrumenten te ontwikkelen met betrekking tot situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in het kader van een beschermingsonderzoek?

1.2 Onderzoeksmethode

De onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van relevante internationale en nationale wetgeving, literatuur-, jurisprudentie- en praktijkonderzoek. In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de inhoud en de reikwijdte van het hoorrecht van het kind. Hoofdstuk drie richt zich op de inhoud en reikwijdte van het gezagsrecht van ouders en de verhouding tussen dit recht en het hoorrecht van het kind. Voor beide hoofdstukken wordt gebruikgemaakt van relevante internationale en nationale wetgeving, literatuur en jurisprudentie.

In hoofdstuk vier wordt er gekeken naar de uitvoeringspraktijk van de Raad met betrekking tot de situatie waarin ouders geen toestemming geven voor het spreken van hun kind in het kader van een beschermingsonderzoek. Hierbij zal aandacht worden besteed aan relevante documenten van de Raad en de resultaten van het praktijkonderzoek.

Voor het praktijkonderzoek is gebruikgemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode, waarbij interviews zijn afgenomen met zes professionals werkzaam binnen de Raad. Om een gevarieerd beeld van de praktijk te verkrijgen, is gesproken met één raadsonderzoeker, één adviseur methodiek, twee klachtjuristen en twee juridisch deskundigen. De interviews zijn afgenomen in de periode van 30 april 2026 tot en met 22 mei 2026 via digitale videoverbinding. Voorafgaand aan de interviews is aan de respondenten een vragenlijst toegezonden.⁹ De gesprekken zijn – met toestemming van de respondenten – opgenomen en vervolgens getranscribeerd.¹⁰ Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen, is gebruikgemaakt van respondentcodes waarbij onderscheid is gemaakt naar functie.¹¹ Een beperking van kwalitatief onderzoek is dat door het beperkte aantal respondenten de bevindingen niet generaliseerbaar zijn voor de gehele praktijk.¹² In dit onderzoek is het

⁹ Zie bijlage 1 voor de vragenlijst. De transcripties worden niet gepubliceerd, maar zijn wel toegestuurd naar de eerste beoordelaar.

¹⁰ Respondenten hebben een informed consent formulier ondertekent.

¹¹ Zie bijlage 2 voor respondentcodes.

¹² Baarda e.a. 2013, p. 33.

aantal respondenten beperkt tot zes, waardoor de bevindingen niet generaliseerbaar zijn voor de gehele praktijk van de Raad. Een tweede beperking is dat de praktijk wordt onderzocht vanuit het persoonlijke referentiekader van de respondent, waardoor er sprake kan zijn van subjectiviteit in de gegeven antwoorden.¹³ Deze beperking geldt ook voor het onderhavige onderzoek nu de antwoorden van de respondenten zijn gebaseerd op persoonlijke ervaringen en interpretaties. Desondanks heeft deze onderzoeksmethode een belangrijke meerwaarde aangezien het de ervaringen en overwegingen van de respondenten centraal stelt.¹⁴ Door deze interviews ontstaat er een verdiepend beeld van de praktische dilemma's en afwegingen die een rol kunnen spelen binnen raadsonderzoeken.

In hoofdstuk vijf wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het wenselijk is om wetgeving en/of beleidsinstrumenten te ontwikkelen naar aanleiding van de verhouding tussen het internationale en nationale juridische kader en de uitvoeringspraktijk van de Raad. Hierbij zal worden gekeken naar wetgeving, literatuur en de mening van professionals die hebben deelgenomen aan het praktijkonderzoek. In hoofdstuk zes wordt de onderzoeksvraag beantwoord en aanbevelingen geformuleerd.

¹³ Evers 2023, p. 18 en 23.

¹⁴ Evers 2023, p. 18.

Hoofdstuk 2 | Het hoorrecht van het kind

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het hoorrecht van de minderjarige centraal. Het is van belang om het hoorrecht duidelijk uiteen te zetten, gezien dit inzicht geeft in de mate waarin een kind het recht heeft om te worden gehoord en in de verplichtingen van de overheid en betrokken instanties om dit recht te waarborgen, ook wanneer ouders hiertegen bezwaar maken. Het hoorrecht is in belangrijke mate ontwikkeld binnen het internationale recht en vindt zijn belangrijkste grondslag in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM).¹⁵ In dit hoofdstuk wordt daarom eerst het internationale juridische kader besproken. Vervolgens wordt gezien op welke wijze het hoorrecht van het kind in het nationale juridische kader is verankerd.

2.2 Het hoorrecht van het kind zoals neergelegd in artikel 12 IVRK

Het IVRK is een door de Verenigde Naties aangenomen mensenrechtenverdrag waarin de rechten van kinderen worden gewaarborgd en beschermd.¹⁶ Artikel 1 IVRK bepaalt dat onder een kind wordt verstaan iedere persoon jonger dan achttien jaar, tenzij de meerderjarigheid op grond van het toepasselijke nationale recht eerder wordt bereikt. Eén van de rechten die het IVRK aan kinderen toekent, is het in artikel 12 neergelegde hoorrecht. Met de totstandkoming van dit artikel voltrok zich een wezenlijke verschuiving in het internationale kinderrechtenperspectief: kinderen werden niet langer uitsluitend gezien als objecten van bescherming en zorg, maar erkend als zelfstandige rechtssubjecten met eigen participatierechten.¹⁷ Artikel 12 vormt samen met de artikelen 2, 3 en 6 IVRK de ‘*general principles*’ van het verdrag. Dit betekent dat bij de toepassing van andere kinderrechten hier altijd rekening mee moet worden gehouden.¹⁸ Om het hoorrecht van artikel 12 IVRK volledig te begrijpen, is het nodig de verschillende onderdelen van het artikel afzonderlijk te behandelen.

¹⁵ Mol 2022, p. 124.

¹⁶ *Trb.* 1990, 170.

¹⁷ Parkes 2013, p. 28.

¹⁸ Doek 2019, p. 14.

2.2.1 De verplichting van lidstaten ten aanzien van het hoorrecht

Artikel 12 lid 1 IVRK legt lidstaten de verplichting op om maatregelen te nemen die kinderen de mogelijkheid geven hun mening te uiten in aangelegenheden die hen betreffen.¹⁹ De normering van zowel lid 1 als lid 2 van dit artikel is zodanig precies dat zij directe werking heeft. Dit houdt in dat er een rechtstreeks beroep op dit recht kan worden gedaan zonder dat hiervoor nadere nationale regelgeving is vereist.²⁰ Daarnaast beperkt artikel 12 IVRK de beoordelingsruimte (*margin of appreciation*) van lidstaten. De beoordelingsruimte geeft aan in hoeverre lidstaten de ruimte krijgen om verdragsverplichtingen nationaal vorm te geven en uit te voeren. Door de precieze formulering van artikel 12 IVRK is die ruimte beperkt. Lidstaten dienen derhalve dit recht actief te waarborgen.²¹ Het VN-Kinderrechtencomité (hierna: Comité) heeft in *General Comment 12* de betekenis van artikel 12 IVRK nader toegelicht. Hieruit blijkt dat de verplichting van staten om het hoorrecht actief te waarborgen bestaat uit twee onderdelen. Ten eerste moet een lidstaat erop toezien dat een kind in de gelegenheid wordt gesteld om zijn mening kenbaar te maken. Daarnaast moeten lidstaten ervoor zorgen dat aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht.²²

2.2.2 Het vrijelijk uiten van een mening in aangelegenheden die het kind betreffen

Artikel 12 lid 1 IVRK stelt dat een kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht heeft deze vrijelijk te uiten. Het Comité heeft in *general comment 12* gesteld dat er geen leeftijdsgrens is gebonden aan het al dan wel of niet kunnen uiten van een mening. Leeftijd mag geen reden zijn om een kind niet te horen.²³ Dit is tevens benadrukt in de *Guidelines on child-friendly justice*, waarin is opgenomen dat een kind niet enkel op grond van diens leeftijd de mogelijkheid mag worden ontzegd om te worden gehoord.²⁴ Hoewel de *Guidelines on child-friendly justice* geen juridisch bindend karakter hebben, bieden deze wel waardevolle inzichten in hoe het participatierecht van kinderen – waaronder het hoorrecht – dient te worden gewaarborgd.²⁵ Daarnaast stelt het Comité dat kinderen die nog niet verbaal kunnen communiceren, hun mening alsnog kunnen geven door middel van

¹⁹ UN Document CRC/C/GC/12, par. 19.

²⁰ Lückér-Babel 1995, p. 395.

²¹ Liefwaard & Doek 2015, p. 198.

²² UN Document CRC/C/GC/12, par. 19.

²³ UN Document CRC/C/GC/12, par. 20.

²⁴ Council of Europe 2011, par. 47.

²⁵ Mol 2022, p. 125.

non-verbale communicatie. Hierbij kan men denken aan het delen van een mening via bijvoorbeeld lichaamstaal of tekenen.²⁶

Het vrijelijk kunnen uiten van een mening houdt in dat het kind zich niet onder druk voelt gezet om diens mening te geven. De mening dient niet gebaseerd te zijn op de mening van anderen. Ook is het van belang dat het kind diens mening kan uiten in een veilige omgeving die het kind stimuleert en aanmoedigt. Hierbij kan het behulpzaam zijn dat het gesprek wordt gevoerd met iemand waar het kind al vaker contact mee heeft gehad.²⁷ Daarnaast benadrukt het Comité dat het kind alleen vrijelijk een mening kan vormen en uiten indien het adequaat wordt geïnformeerd over de aangelegenheid waarover het wordt gevraagd diens mening kenbaar te maken.²⁸ Het Comité benadrukt daarnaast dat het van belang is dat een kind niet vaker dan nodig moet worden ondervraagd, met name omtrent gebeurtenissen die schadelijk waren voor het kind.²⁹ Ten slotte stelt het Comité dat het begrip ‘alle aangelegenheden die het kind betreffen’ ruim moet worden opgevat. Het gaat hierbij om alle beslissingen die een kind op een manier kunnen raken.³⁰

2.2.3 Passend belang

Naast dat een minderjarige in de gelegenheid moet worden gesteld om zijn of haar mening vrijelijk te uiten, dient er ook passend belang aan deze mening te worden gegeven. Hiervoor dient er te worden gekeken naar de leeftijd en rijpheid van het kind zoals volgt uit artikel 12 lid 1 IVRK. Er wordt dus niet alleen wordt gekeken naar de biologische leeftijd van het kind, maar ook naar de mate waarin het kind het onderwerp waarover zijn mening wordt gevraagd, kan begrijpen.³¹ Dit verschilt per kind en dient individueel te worden beoordeeld.³² Naarmate de rijpheid van een kind toeneemt, dient er meer gewicht aan de mening van het kind te worden toegekend.³³ Daarnaast geldt dat naarmate een besluit ingrijpender is voor het kind, de rijpheid van het kind des te zorgvuldiger moet worden vastgesteld.³⁴ Indien de mening van een kind niet wordt gevolgd, is het essentieel dat het

²⁶ Council of Europe 2011, par. 21.

²⁷ Council of Europe 2011, par. 42.

²⁸ Council of Europe 2011, par. 25.

²⁹ UN Document CRC/C/GC/12, par. 24.

³⁰ UN Document CRC/C/GC/12, par 26 en 27.

³¹ UN Document CRC/C/GC/12, par. 28.

³² UN Document CRC/C/GC/12, par. 29.

³³ UN Document CRC/C/GC/12, par. 30.

³⁴ UN Document CRC/C/GC/12, par. 30; zie ook: Krappmann 2010, p. 505.

kind feedback krijgt over wat de impact is geweest van diens mening en waarom die mening niet heeft geleid tot de uiteindelijke uitkomst.³⁵

2.2.4 Artikel 12 lid 2 IVRK

Artikel 12 lid 2 IVRK stelt dat het kind in de gelegenheid moet worden gesteld om te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft. Onder gerechtelijke procedures vallen onder meer zaken over scheiding, voogdij en situaties van geweld of misbruik. Administratieve procedures hebben betrekking op beslissingen over bijvoorbeeld leefomstandigheden en kinderscherming.³⁶ Het gaat hierbij niet alleen over procedures die het zelf is begonnen, maar ook om procedures die anderen zijn gestart en waarbij het kind betrokken is.³⁷

Het horen van het kind kan rechtstreeks of door middel van tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling. Het rechtstreekse horen houdt in dat het kind rechtstreeks communiceert met de besluitvormer.³⁸ Indirect horen kan geschieden door bijvoorbeeld een ouder, advocaat of een maatschappelijk werker in gesprek te laten met het kind. Het is essentieel dat er geen sprake is van een eventuele belangenverstrengeling tussen de vertegenwoordiger en het kind. Dit kan er namelijk toe leiden dat de mening van het kind niet accuraat wordt overgebracht.³⁹ Ook moet de omgeving waar het kind wordt gehoord kindvriendelijk worden ingericht.⁴⁰

Daarnaast moet het kind worden gehoord op een wijze die verenigbaar is met de procedurele regels van het nationale recht. Dit is een aansporing voor lidstaten om specifieke procedures te creëren die de implementatie van het hoorrecht mogelijk maken.⁴¹ De procedurele regels van het nationale recht mogen echter geen excuus zijn om het recht van het kind om gehoord te worden in te perken of geen procedures tot stand te brengen die het kind de gelegenheid geeft om adequaat gehoord te worden.⁴²

³⁵ UN Document CRC/C/GC/12, par 45.

³⁶ UN Document CRC/C/GC/12, par. 32.

³⁷ UN Document CRC/C/GC/12, par. 33.

³⁸ Parkes 2013, p. 61.

³⁹ UN Document CRC/C/GC/12, par 36.

⁴⁰ UN Document CRC/C/GC/12, par. 34.

⁴¹ Parkes 2013, p. 62.

⁴² UN Document CRC/C/GC/12, par. 38

2.3 Vijf stappen om het hoorrecht te realiseren

In *General Comment 12* worden vijf stappen uiteengezet die dienen te worden gevolgd om te waarborgen dat het kind doeltreffend gebruik kan maken van het hoorrecht zoals neergelegd in artikel 12 IVRK.⁴³ De eerste stap betreft de voorbereiding van het kind op het horen. Het kind moet geïnformeerd worden over het recht om gehoord te worden en dat diens mening invloed heeft op de uitkomst van een besluit. Daarnaast moet het kind informatie ontvangen over de mogelijkheid om direct of via een tussenpersoon te worden gehoord. Degene die het kind hoort moet het kind uitleggen wanneer, waar en hoe het gesprek plaatsvindt en wie daarbij aanwezig zijn.⁴⁴ De tweede stap ziet op het horen zelf en stelt dat de omgeving waarin het kind wordt gehoord, stimulerend en aanmoedigend moet zijn.⁴⁵ De derde stap schrijft voor dat passend belang moet worden gehecht aan de mening van het kind. De vierde stap houdt in dat degene die het kind heeft gehoord moet toelichten wat er met de mening van het kind is gedaan en hoe deze is meegewogen in de besluitvorming.⁴⁶ Tot slot stelt de vijfde stap dat wetgeving moet voorzien in een mogelijkheid voor het kind om een klacht in te dienen of zich tot de rechter te wenden indien hun hoorrecht niet of onvoldoende wordt gewaarborgd.⁴⁷

2.4 Overige relevante bepalingen in het IVRK

Artikel 3 lid 1 IVRK bepaalt dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, het belang van het kind een eerste overweging moet vormen. Het belang van het kind kan echter niet worden vastgesteld zonder het kind te horen.⁴⁸ Artikel 3 IVRK geeft daarmee het doel weer (het belang van het kind dienen) en artikel 12 IVRK biedt de methode om dat doel te bereiken.⁴⁹ Daarnaast ondersteunen de vrijheidsrechten van artikel 13, 14 en 15 IVRK de effectieve uitoefening van het hoorrecht. Artikel 13 IVRK waarborgt de vrijheid van meningsuiting van minderjarigen. Dit artikel benadrukt dat kinderen hun mening ook op een andere manier dan schriftelijk of mondeling mogen uiten. Zij kunnen ook hun mening kenbaar maken door middel van andere uitingsvormen zoals via kunst.⁵⁰ De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst is neergelegd in artikel 14 IVRK. Samen met artikel 15

⁴³ UN Document CRC/C/GC/12, par. 40.

⁴⁴ UN Document CRC/C/GC/12, par. 41; zie ook: Verkroost 2022, p. 148.

⁴⁵ UN Document CRC/C/GC/12, par. 42-43.

⁴⁶ UN Document CRC/C/GC/12, par. 44-4; zie ook: Verkroost 2022, p. 148.

⁴⁷ UN Document CRC/C/GC/12, par. 46-47.

⁴⁸ Krappmann 2010, p. 504.

⁴⁹ UN Document CRC/C/GC/14, par. 43; Helland 2024, p. 49.

⁵⁰ Fortin, 2009, p. 42.

IVRK (recht op vrijheid van vereniging), vormen zij essentiële versterkingen van het hoorrecht. Zonder deze vrijheden zou het hoorrecht inhoudelijk leeg zijn.⁵¹

Artikel 17 IVRK is ook van belang voor de effectieve uitoefening van het hoorrecht. Een kind kan immers alleen op betekenisvolle wijze zijn of haar mening vormen en kenbaar maken wanneer het beschikt over voldoende en begrijpelijke informatie over de situatie waarin het zich bevindt. Zonder toegang tot dergelijke informatie bestaat het risico dat het hoorrecht van artikel 12 IVRK slechts formeel wordt toegepast, zonder dat sprake is van daadwerkelijke, geïnformeerde participatie.⁵²

Ten slotte is artikel 5 IVRK van belang. Dit artikel regelt de rol van ouders bij de uitoefening van de rechten van het kind. Naarmate het kind ouder en rijper wordt – de zogenoemde *evolving capacities* – verschuift de balans: de ouderlijke controle neemt af en het gewicht van de mening van het kind neemt proportioneel toe.⁵³ Hier zal in hoofdstuk drie nader op worden ingegaan, aangezien daar de verhouding wordt besproken tussen het hoorrecht en het gezagsrecht.

2.5 Het hoorrecht zoals neergelegd in artikel 8 EVRM

Hoewel het EVRM zich niet specifiek richt op kinderrechten, speelt dit verdrag wel een belangrijke rol ten aanzien van de verwezenlijking van deze rechten. Indien een land het EVRM ratificeert, aanvaardt de lidstaat dat men individuele klachten kan indienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM). Dit klachtrecht is een belangrijk middel om kinderrechten te verwezenlijken.⁵⁴

Artikel 8 EVRM waarborgt het recht op respect voor privé, familie- en gezinsleven. Hoewel dit artikel geen expliciet hoorrecht bevat, kan een dergelijk recht wel worden afgeleid via de rechtspraak van het EHRM. In de zaak *M. en M. tegen Kroatië* heeft het EHRM geoordeeld dat een minderjarige het recht heeft om in voldoende mate te worden betrokken bij de besluitvorming die raakt aan diens gezinsleven en verwees hierbij naar artikel 12 IVRK en *General Comment 12*.⁵⁵ Het recht om te participeren wordt gezien als een mogelijkheid voor de minderjarige om zijn recht op persoonlijke autonomie uit te

⁵¹ Parkes 2010, p. 63-64

⁵² UN Document CRC/C/GC/12, par. 25; Parkes 2010, p. 66.

⁵³ Krappmann 2010, p. 505.

⁵⁴ Kilkelly 2001, p. 311.

⁵⁵ EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, par. 171 en 181 (*M en M t. Kroatië*).

oefenen.⁵⁶ Hoeveel waarde aan de mening van de minderjarige wordt gehecht hangt af van de leeftijd en rijpheid van de minderjarige en dient te worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het geval.⁵⁷ De mening van de minderjarige hoeft niet doorslaggevend te zijn, maar er dient wel passend belang aan te worden gehecht.⁵⁸ Ook is de rechter verplicht om te motiveren waarom hij afziet van het horen van een kind.⁵⁹

2.6 Het hoorrecht zoals neergelegd in het nationale juridische kader

Artikel 1:233 Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) bepaalt dat minderjarigen degenen zijn die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en evenmin met de toepassing van artikel 1:253ha BW meerderjarig zijn verklaard.⁶⁰ Het nationale hoorrecht voor minderjarigen is verankerd in artikel 809 lid 1 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: Rv). Uit de wetsgeschiedenis en parlementaire behandeling blijkt niet wat het doel is van dit artikel. In de literatuur wordt aangenomen dat artikel 809 Rv ertoe strekt de rechtsbescherming van de minderjarigen te waarborgen en het processuele beginsel van ‘hoor en wederhoor’ te verzekeren. Op deze wijze wordt invulling gegeven aan het hoorrecht van artikel 12 IVRK.⁶¹ Minderjarigen worden in beginsel procesonbekwaam geacht, waardoor zij niet zelfstandig als procespartij kunnen optreden.⁶² Artikel 809 Rv geeft de minderjarige desondanks een eigen stem binnen de procedure.⁶³ Op grond van dit artikel dient de rechter in zaken betreffende de minderjarige niet te beslissen voordat hij de minderjarige van twaalf jaar of ouder in de gelegenheid heeft gesteld diens mening kenbaar te maken. Voor kinderen onder de twaalf jaar kan de rechter de minderjarige ook in de gelegenheid stellen diens mening te geven, echter is de rechter hiertoe niet verplicht. Per 1 januari 2025 hanteren alle gerechtshoven en per 1 juli 2025 ook alle rechtbanken in zaken die minderjarigen betreffen een leeftijdsgrens van acht jaar voor het standaard oproepen van kinderen.⁶⁴

⁵⁶ EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, par. 171 en 181 (*M en M t. Kroatië*); Mol 2022, p. 126.

⁵⁷ EHRM 8 juli 2003, nr. 30943/96, par. 73 (*Sahin t. Duitsland*); EHRM 6 oktober 2016, nr. 23280/08, par. 78 (*Moog t. Duitsland*); EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, par. 171 (*M en M t. Kroatië*).

⁵⁸ Vgl. art 12 IVRK; Mol 2022, p. 129.

⁵⁹ EHRM 11 oktober 2016, nr. 23198/12, par. 42 (*Inglesias Casarrubios en Cantalapiedra Inglesias t. Spanje*).

⁶⁰ Dit artikel stelt dat de kinderrechter een minderjarige moeder vanaf 16 jaar meerderjarig kan verklaren.

⁶¹ Chin-A-Fat, in: GS Burgerlijke Rechtsvordering, art. 809 Rv, aant. 1 (online bijgewerkt 14 oktober 2025).

⁶² Artikel 1:245 lid 4 jo. 1:253i lid 1 BW.

⁶³ Bruning e.a. 2020, p. 1.

⁶⁴ Chin-A-Fat, in: GS Burgerlijke Rechtsvordering, art. 809 Rv, aant. 6 (online bijgewerkt 14 oktober 2025).

Hoewel artikel 809 Rv de verplichting om een minderjarige te horen bij de rechter neerlegt, spreekt de Raad in de praktijk vrijwel altijd met het kind tijdens een raadsonderzoek.⁶⁵ Op deze wijze wordt de mening van de minderjarige indirect kenbaar gemaakt aan de kinderrechter, waardoor deze alsnog wordt betrokken in de besluitvorming.⁶⁶ De Hoge Raad heeft bepaald dat de rechter niet mag afzien van het horen van een minderjarige enkel omdat de visie al blijkt uit de rapportages van een externe partij die het kind reeds heeft gehoord.⁶⁷

Artikel 809 Rv kent diverse uitzonderingsgronden op grond waarvan de rechter kan afzien van het horen van de minderjarige. Zo kan de rechter afzien van het horen indien sprake is van kennelijk ondergeschikt belang of wanneer spoedeisende omstandigheden zich daartegen verzetten, zoals bij een voorlopige ondertoezichtstelling of uithuisplaatsing. In dergelijke gevallen kan de beslissing worden genomen zonder dat het kind vooraf is gehoord, mits dit later alsnog gebeurt.⁶⁸ Daarnaast kan van het horen worden afgezien indien de minderjarige aangeeft niet gehoord te willen worden.⁶⁹ Ook hoort de rechter het kind niet wanneer de minderjarige niet in staat is een mening te vormen, bijvoorbeeld als gevolg van een lichamelijke of geestelijke stoornis.⁷⁰ De Hoge Raad heeft een aanvullende uitzondering toegevoegd, inhoudende dat de rechter het kind niet hoeft te horen indien gegronde vrees bestaat dat het horen de gezondheid van de minderjarige zal schaden.⁷¹ Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer de minderjarige lijdt aan een ernstige angststoornis. Toepassing van deze uitzonderingsgrond vereist echter een toereikende motivering van de rechter.⁷² Uit deze uitspraak volgt dat er slechts een beperkt aantal uitzonderingsgronden bestaan op grond waarvan de rechter kan afzien van het horen van het kind.⁷³ Hieruit kan worden afgeleid dat het ontbreken van ouderlijke toestemming geen uitzonderingsgrond vormt op het hoorrecht van artikel 809 Rv.

⁶⁵ Kwaliteitskader 2026, p. 13.

⁶⁶ Bruning e.a. 2020, p. 76.

⁶⁷ HR 1 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1084.

⁶⁸ Artikel 809 lid 3 Rv; Kamerstukken II 1992/93, 22487, nr. 3, p. 13 en 14 (MvT).

⁶⁹ Kamerstukken II 1992/93, 22487, nr. 6, p. 16 (MvA); Bij uithuisplaatsingen van minderjarigen met een machtiging gesloten jeugdhulp geldt artikel 7.1 Procesreglement Civiel Jeugdrecht.

⁷⁰ Kamerstukken II 1991/92, 22487, nr. 3, p. 10 (MvT).

⁷¹ HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, r.o. 3.3.5.

⁷² HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, r.o. 3.3.6.

⁷³ HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, r.o. 3.3.5.

Naast artikel 809 Rv is ook artikel 799a lid 2 Rv relevant. Op grond van deze bepaling moet in verzoekschriften betreffende kinderbeschermingsmaatregelen worden vermeld of, en zo ja op welke wijze, de inhoud dan wel de strekking van het verzoekschrift is besproken met de minderjarige en welke reactie de minderjarige hierop heeft gegeven. Het kind wordt op deze manier geïnformeerd en kan zijn mening geven, zodat de kinderrechter dit kan meenemen in zijn besluitvorming.⁷⁴ Opvallend is dat er geen leeftijdsgrens wordt gehanteerd in dit artikel. Dit brengt met zich mee dat in beginsel iedere minderjarige moet worden geïnformeerd.⁷⁵ Hiermee sluit artikel 799a lid 2 Rv aan bij de uitgangspunten van artikel 12 IVRK en *general comment 12*, zoals besproken onder paragraaf 2.2.⁷⁶

2.7 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is de inhoud en reikwijdte van het hoorrecht van de minderjarige onderzocht binnen het internationale en nationale juridische kader. Het kind heeft volgens artikel 12 IVRK het recht om diens mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die hem of haar betreffen. Ook uit artikel 8 EVRM – zoals blijkt uit de rechtspraak van het EHRM – volgt dat kinderen in procedures die hun gezinsleven raken in voldoende mate moeten worden betrokken, waarbij het horen van het kind een belangrijk element vormt. In het nationale recht is het hoorrecht neergelegd in artikel 809 Rv. Deze bepaling waarborgt dat minderjarigen in civiele procedures de gelegenheid krijgen om hun mening kenbaar te maken alvorens de rechter een beslissing neemt. Daarnaast vormt artikel 799a lid 2 Rv een belangrijke uitwerking van het hoorrecht, doordat deze bepaling waarborgt dat minderjarigen worden geïnformeerd over een verzoek tot een kinderbeschermingsmaatregel en de gelegenheid krijgen hierover hun mening kenbaar te maken. Op basis van het voorgaande kan worden vastgesteld dat het hoorrecht van de minderjarige een fundamenteel recht is dat zich uitstrekt tot alle aangelegenheden die het kind betreffen. Nu de inhoud en reikwijdte van dit recht zijn vastgesteld, kan in het volgende hoofdstuk worden ingegaan op het gezagsrecht van ouders en de wijze waarop dit zich verhoudt tot het hoorrecht van de minderjarige.

⁷⁴ Kamerstukken II, 2008/9, 32015, nr. 3, p. 40.

⁷⁵ De Graaf e.a. 2010, p. 28.

⁷⁶ Kamerstukken II, 2008/9, 32015, nr. 3, p. 40; De Graaf e.a. 2010, p. 28.

Hoofdstuk 3 | Het gezagsrecht van ouders en de verhouding tot het hoorrecht van het kind

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het gezagsrecht van ouders en de verhouding van dit recht tot het hoorrecht van het kind. Hoe tegenwoordig tegen het gezagsrecht van ouders wordt aangekeken en hoe dit wordt gedefinieerd, verschilt wezenlijk van het verleden. Het is daarom van belang om allereerst vast te stellen hoe het gezagsrecht zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld, omdat deze ontwikkeling inzicht biedt in de huidige invulling en begrenzing van het gezag. Hierna wordt aandacht besteed aan het internationale en nationale juridische kader van het gezagsrecht. Daarnaast zal de verhouding tussen het gezagsrecht van de ouder en het hoorrecht van de minderjarige worden besproken.

3.2 De ontwikkeling van het gezagsrecht

In het Burgerlijk Wetboek van 1838 werd gesproken over het gezag als ‘vaderlijke magt’. In deze tijd heerste de opvatting dat de vader discretionaire controle over het gezin uitoefende en het kind was hem ‘eerbied en onzag’ verschuldigd. Het gezag was in deze periode onlosmakelijk verbonden met het huwelijk.⁷⁷ Met de Kinderwetten van 1901 werd de term ‘vaderlijke magt’ vervangen door ‘ouderlijke macht’.⁷⁸ De overheid kreeg een paternalistische rol waarbij het als bewaker van de belangen van het kind kon ingrijpen via maatregelen, zoals ontheffing en ontzetting uit de ouderlijke macht.⁷⁹ In 1995 werd de term ‘ouderlijke macht’ officieel vervangen door de term ‘ouderlijk gezag’.⁸⁰ De Hoge Raad heeft op 25 september 1998 een belangrijke uitspraak gedaan over het gezagsrecht. Daarin werd geoordeeld dat het ouderlijk gezag een aan de ouders toekomend recht is, maar dit recht gegeven is in het belang van het kind en niet los kan worden gezien van de verplichting dit belang te dienen’.⁸¹ Tegenwoordig wordt het ouderlijk gezagsrecht gedefinieerd als de bevoegdheid om beslissingen te nemen over de minderjarige, die betrekkingen hebben op de persoon van de minderjarige, het bewind over zijn vermogen en zijn vertegenwoordiging in burgerlijke handelingen, zowel in als buiten rechte.⁸²

⁷⁷ Rapport Staatscommissie Herijking Ouderschap 2016, p. 229.

⁷⁸ De wet van 6 februari 1901, stb. 1901, 62.

⁷⁹ Liefwaard 2016, p. 26.

⁸⁰ De wet van 6 december 1995, stb. 1995, 592.

⁸¹ HR 25 september 1998, ECLI:NL:PHR:1998:23, r.o. 3.2.

⁸² Artikel 1:245 lid 3 BW.

3.3 Het internationale juridische kader van het gezagsrecht van ouders

In het internationale recht wordt de positie van ouders binnen het gezin erkend en beschermd. Verschillende internationale verdragen bevatten bepalingen die betrekking hebben op de rol van ouders bij de verzorging en opvoeding van hun kinderen en de bescherming van het gezinsleven. Tegelijkertijd is het gezagsrecht van ouders niet onbeperkt. In het internationale recht worden grenzen gesteld aan de wijze waarop dit recht kan worden uitgeoefend. In deze paragraaf wordt daarom ingegaan op de relevante bepalingen ten aanzien van het gezagsrecht die zijn opgenomen in het IVRK en EVRM, evenals de begrenzings die uit deze verdragen voortvloeien.

3.3.1 Het gezagsrecht van ouders en het IVRK

Het IVRK bevat geen expliciete definitie van het begrip ‘ouder’. Het Comité heeft echter benadrukt dat staten rekening dienen te houden met uiteenlopende en alternatieve gezinsvormen.⁸³ Tobin stelt in dit verband dat het begrip ‘ouder’ binnen het IVRK uit drie dimensies bestaat.⁸⁴ De eerste dimensie ziet op de biologische moeder of draagmoeder van het kind. De tweede dimensie omvat de genetische en biologische ouders. De derde dimensie betreft de sociale ouders. Dit zijn personen die in het dagelijks leven feitelijk de verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van het kind.⁸⁵

Binnen het IVRK vormt artikel 18 lid 1 een belangrijke bepaling betreffende de verantwoordelijkheden van ouders. Dit artikel verplicht lidstaten zich in te spannen om het beginsel te waarborgen dat beide ouders gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de verzorging en opvoeding van het kind. Hiermee erkent het verdrag dat ouders primair degene zijn die beslissingen nemen over de verzorging en opvoeding van hun kind.⁸⁶ Daarbij wordt expliciet benadrukt dat het belang van het kind de eerste overweging moet vormen, zoals ook is neergelegd in artikel 3 lid 1 IVRK. Artikel 18 lid 1 IVRK kan worden gezien als een concrete uitwerking van dit beginsel in de context van de opvoeding en verzorging van het kind.⁸⁷ Hieruit volgt dat het belang van het kind een concrete begrenzing vormt voor de uitoefening van het gezagsrecht van ouders. De uitoefening van het gezag mag niet plaatsvinden op een wijze die strijdig is met dit belang.⁸⁸

⁸³ UN Document CRC/C/GC/7, par. 15 en 18.

⁸⁴ Tobin e.a. 2017, p. 59.

⁸⁵ Tobin e.a. 2017, p. 59.

⁸⁶ Perkumienė & Morkūnienė 2024, p. 164.

⁸⁷ UN Document CRC/C/GC/7, par. 13; UN Document CRC/C/GC/14, par. 25; Mulder 2016, p. 115.

⁸⁸ UN Document CRC/C/GC/7, par. 13; UN Document CRC/C/GC/14, par. 25.

Op grond van artikel 18 lid 2 IVRK rust op staten de verplichting om ouders passende bijstand te verlenen bij de uitoefening van hun opvoedingstaken. De ratio achter deze bepaling is dat het welzijn en de rechten van het kind gebaat zijn bij het versterken van de capaciteiten van ouders om zelf voor hun kinderen te zorgen.⁸⁹ Het IVRK hanteert daarmee het uitgangspunt dat de primaire verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind bij de ouders ligt. De rol van de staat is in dit verband secundair en ondersteunend van aard.⁹⁰ Dit brengt met zich mee dat de staat de autonomie van het gezin dient te respecteren en zich in beginsel terughoudend behoort op te stellen ten aanzien van de wijze waarop ouders hun opvoedingstaken vormgeven.⁹¹ Deze gedachte komt ook tot uitdrukking in de preambule van het IVRK, waarin wordt benadrukt dat het gezin de kern is van de samenleving en de natuurlijke omgeving voor de ontplooiing en het welzijn van het kind.⁹²

Tegelijkertijd volgt uit artikel 19 IVRK dat de ondersteunde rol van de overheid kan omslaan in een meer beschermende rol wanneer de belangen of veiligheid van het kind in het gedrang dreigen te komen.⁹³ Dit artikel verplicht staten alle passende wettelijke, bestuurlijke, sociale en opvoedkundige maatregelen te nemen om kinderen te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk en geestelijk geweld, misbruik, verwaarlozing en uitbuiting, zolang het kind onder de hoede is van zijn ouders of andere verzorgers. Artikel 19 IVRK brengt daarmee tot uitdrukking dat het ouderlijk gezag niet onbeperkt kan worden uitgeoefend, maar wordt begrensd door de verplichting van de staat om de belangen en veiligheid van het kind te waarborgen.⁹⁴

Artikel 5 IVRK gaat in op de verhouding van rechten en verantwoordelijkheden tussen het kind, de ouders en de staat.⁹⁵ Dit artikel bepaald dat staten de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van ouders dienen te respecteren om het kind passende leiding en begeleiding te bieden bij de uitoefening van de rechten die in het verdrag zijn neergelegd. Hiermee erkent het verdrag dat ouders een centrale rol vervullen bij de ontwikkeling van het kind en bij de uitoefening van diens rechten.⁹⁶ Tegelijkertijd volgt uit deze bepaling dat de bevoegdheden

⁸⁹ Rapport Staatscommissie Herijking Ouderschap 2016, p. 33.

⁹⁰ Czepek 2023, p. 23.

⁹¹ Rapport Staatscommissie Herijking Ouderschap 2016, p. 33.

⁹² Preambule IVRK; Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 23.

⁹³ Liefwaard 2016, p. 32.

⁹⁴ Blaak e.a. 2012, p. 163.

⁹⁵ Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 20.

⁹⁶ Czepek 2023, p. 16; Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 155.

van ouders niet onbeperkt zijn. Ouderlijke begeleiding moet plaatsvinden in overeenstemming met de ‘*evolving capacities*’ van het kind. Dit houdt in dat naarmate het kind ouder en rijper wordt, het steeds meer in staat worden geacht om zelfstandige beslissingen te nemen.⁹⁷ Waar aanvankelijk sprake is van directe sturing van het kind, verschuift de rol van ouders geleidelijk naar een meer begeleidende en adviserende functie.⁹⁸ De positie van ouders onder artikel 5 IVRK wordt ook wel beschreven als een vorm van ‘*stewardship*’, waarbij ouders de rechten van kinderen beheren zolang deze nog niet in staat zijn deze zelfstandig te effectueren.⁹⁹ Daarmee brengt artikel 5 IVRK ook een begrenzing van het gezag met zich mee. Het gezag dient namelijk te worden uitgeoefend op een wijze die rekening houdt met de toenemende autonomie en rechten van het kind. Naarmate het kind zich verder ontwikkelt, neemt de ruimte voor zelfstandige besluitvorming toe en wordt de omvang van het ouderlijk gezag begrensd.¹⁰⁰

3.3.2 Het gezagsrecht van ouders en het EVRM

Het gezagsrecht van ouders wordt tevens beschermd door artikel 8 EVRM, waarin het recht op respect voor privé-, familie- en gezinsleven (*family life*) is neergelegd. Het EVRM bevat geen expliciete definitie van het begrip ‘ouders’. Ook uit de rechtspraak van het EHRM valt niet af te leiden wat hieronder valt. Het EHRM heeft in de zaak *Nielsen tegen Denemarken* gesteld dat de uitoefening van het ouderlijk gezag een essentieel onderdeel vormt van het door artikel 8 EVRM beschermde *family life*. De redenering hierachter is dat de verzorging en opvoeding van kinderen de kern vormt van de ouder-kindrelatie.¹⁰¹ Uit artikel 8 lid 1 EVRM volgt in eerste plaats een negatieve verplichting voor staten. Dit houdt in dat de overheid zich in beginsel dient te onthouden van inmenging in het gezinsleven en de wijze waarop ouders hun kinderen verzorgen en opvoeden. Deze bescherming is echter niet absoluut. Artikel 8 lid 2 EVRM biedt de staat de bevoegdheid om in te grijpen in de uitoefening van het gezinsleven mits deze inmenging bij wet is voorzien, een legitiem doel dient en noodzakelijk is in een democratische samenleving. Onder legitieme doelen vallen de nationale veiligheid, de openbare orde, de gezondheid of de bescherming van rechten van anderen. Onder het laatstgenoemde doel vallen ook de rechten en vrijheden van het kind. Hoewel het belang van het kind niet expliciet wordt

⁹⁷ Blaak e.a. 2012, p. 162.

⁹⁸ UN Document CRC/C/GC/12, par. 84.

⁹⁹ Fenton-Glynn 2022, p. 291.

¹⁰⁰ Fenton-Glynn 2022, p. 292.

¹⁰¹ EHRM 28 november 1988, nr. 10929/84, par. 61 (*Nielsen tegen Denemarken*).

genoemd in artikel 8 lid 2 EVRM, wordt deze beschouwd als een '*paramount consideration*'. Dit houdt in dat het belang van het kind een eerste overweging dient te vormen bij beslissingen die het kind raken.¹⁰² Een beperking van het gezinsleven kan daarom gerechtvaardigd zijn wanneer deze strekt tot de bescherming van de rechten en vrijheden van het kind.¹⁰³ Het EHRM ziet het ouderlijk gezag als een doelbevoegdheid. Dit betekent dat het gezag weliswaar een aan de ouders toekomend recht is, maar dat deze uitsluitend is verleend onder de voorwaarde dat het belang van het kind wordt gediend bij de uitoefening van dit recht.¹⁰⁴ Dit laat zien dat het gezagsrecht van ouders dat voortvloeit uit artikel 8 EVRM eveneens aan grenzen onderworpen is. Wanneer de rechten of het welzijn van het kind in het geding zijn, kan de staat gerechtvaardigd ingrijpen en de uitoefening van het gezagsrecht beperken.¹⁰⁵

Artikel 8 EVRM brengt ook positieve verplichtingen voor staten met zich mee. Dit betekent dat staten actief maatregelen moeten nemen om het gezinsleven tussen ouders en kinderen te beschermen of te bevorderen.¹⁰⁶ Zo kan van de staat worden verlangd dat hij procedures en maatregelen creëert die gericht zijn op het behouden of herstellen van de band tussen ouder en kind, bijvoorbeeld in situaties waarin een kind uit huis is geplaatst of wanneer sprake is van geschillen over omgang.¹⁰⁷

3.4 Het nationale juridische kader van het gezagsrecht van ouders

In het nationale recht wordt onderscheid gemaakt tussen de juridische ouder en de juridische ouder met gezag. In artikel 1:198 en 1:199 BW is uitgewerkt wanneer iemand de juridische ouder is. Op grond van artikel 1:253b lid 1 BW oefent de moeder van rechtswege het gezag uit over het kind. Indien de ouders een geregistreerd partnerschap hebben of getrouwd zijn, hebben zij van rechtswege het gezamenlijk gezag op grond van artikel 1:251 lid 1 BW. Sinds 2023 geldt dat de ouder die het kind erkent in beginsel van rechtswege het gezag heeft op grond van artikel 1:251b BW. Tot 2023 diende de ouder die niet met de moeder was gehuwd of geen geregistreerd partnerschap met haar had, het gezamenlijk gezag aan te vragen op grond van artikel 1:253c BW.

¹⁰² EHRM 6 juli 2010, nr. 41615/07, par. 135 (*Neulinger en Shuruk tegen Zwitserland*).

¹⁰³ EHRM 8 juli 2003, nr. 30943/96, par. 50 (*Sahin tegen Duitsland*).

¹⁰⁴ EHRM 28 november 1988, nr. 10929/84, par. 61 (*Nielsen tegen Denemarken*).

¹⁰⁵ Mulder 2016, p. 115.

¹⁰⁶ Blaak e.a. 2012, p. 165; Czepek 2023, p. 70.

¹⁰⁷ Blaak e.a. 2012, p. 165; Czepek 2023, p. 70.

Het gezagsrecht is gecodificeerd in titel 14 van Boek 1 BW. Artikel 1:245 lid 1 BW bepaalt dat een minderjarige onder gezag staat. Lid 2 van dit artikel stelt dat onder gezag wordt verstaan ouderlijk gezag dan wel voogdij. Ingevolge lid 3 heeft het gezag betrekking op de persoon van de minderjarige, het bewind over diens vermogen en zijn vertegenwoordiging in burgerlijke handelingen, zowel in als buiten rechte (zoals het openen van een bankrekening voor hun kind).

De inhoud van het ouderlijk gezag wordt nader uitgewerkt in artikel 1:247 BW. In lid 1 is bepaald dat het gezag zowel de plicht als het recht van ouders omvat om hun minderjarige kind te verzorgen en op te voeden. Lid 2 verduidelijkt dat onder verzorging en opvoeding wordt verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind, alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van diens persoonlijkheid. In dezelfde bepaling wordt tevens benadrukt dat ouders bij de verzorging en opvoeding geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling mogen toepassen.

Ook binnen het nationale recht is het gezagsrecht van ouders niet onbegrensd. Zo verwijst de Hoge Raad naar het arrest van het EHRM, waarin is bepaald dat het ouderlijk gezag een doelbevoegdheid is die is gegeven om het belang van het kind te dienen. Dit betekent dat de uitoefening van het gezag steeds moet plaatsvinden met inachtneming van het welzijn en de rechten van het kind.¹⁰⁸ Daarnaast vormt het in artikel 1:247 lid 2 BW neergelegde verbod op geestelijk of lichamelijk geweld een belangrijke begrenzing van het gezagsrecht. Deze bepaling is in 2007 in de wet opgenomen.¹⁰⁹ Met deze toevoeging heeft de wetgever voorrang gegeven aan de beschermende verantwoordelijkheid van de overheid boven de opvoedingsvrijheid van ouders.¹¹⁰

In de parlementaire geschiedenis van artikel 1:247 BW is bovendien aandacht besteed aan de groeiende zelfstandigheid van het kind. In het wetsvoorstel van de jaren negentig was aanvankelijk opgenomen dat ouders in toenemende mate, rekening houdend met de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind, rekening dienen te houden met de mening van het kind over de hem betreffende aangelegenheden alsmede met diens toenemende

¹⁰⁸ HR 25 september 1998, ECLI:NL:HR:1988:ZC2714, r.o. 3.2.

¹⁰⁹ Wet van 8 maart 2017 tot wijziging van boek 1 BW teneinde een bijdrage te leveren aan het voorkomen van het gebruik van geestelijk of lichamelijk geweld jegens of van enige andere vernederende behandeling van kinderen in de verzorging en opvoeding, Stb. 486.

¹¹⁰ Kamerstukken II, 2005-2006, 30316, nr. 3, p. 2. (Mvt); Vlaardingerbroek e.a. 2023, Hfst. 9, p. 8.

bekwaamheid om zelfstandig te handelen en zijn leven naar eigen inzicht in te richten.¹¹¹ Deze formulering is in overeenstemming met het beginsel van ‘*evolving capacities*’ zoals neergelegd in artikel 5 IVRK. Uiteindelijk is besloten deze bepaling niet in de wettekst op te nemen vanwege de vrees dat dit tot onduidelijkheid zou kunnen leiden over de betekenis van het ouderlijk gezag in de dagelijkse opvoedingspraktijk. Bovendien werd de bepaling als overbodig beschouwd gezien het ouderschap in overeenstemming met redelijkheid en billijkheid zou moeten worden uitgeoefend.¹¹²

De toenmalige staatssecretaris van Justitie en Veiligheid stelde dat het schrappen van deze passage niet betekent dat hetgeen bepaald in artikel 5 IVRK geen geldend recht is in Nederland. Volgens hem werkt artikel 5 IVRK rechtstreeks door in de nationale rechtsorde.¹¹³ Ook in de rechtspraak wordt dit beginsel toegepast. Zo overwoog Rechtbank Zwolle – onder verwijzing naar artikel 5 IVRK – dat ouders rekening dienen te houden met de toenemende mondigheid en behoefte van jongeren om zich naar eigen inzicht te ontwikkelen tot een persoonlijkheid. De toenemende mondigheid van een minderjarige vereist, mede gelet op de leeftijd van de minderjarige, een toenemende keuzevrijheid.¹¹⁴ In deze zaak oordeelde de rechtbank dat een vader de groei naar volwassenheid ondermijnde door alle handelingen van zijn kinderen te dicteren, in strijd handelde met artikel 1:247 BW.¹¹⁵

3.5 De verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van ouders

Nu de inhoud en reikwijdte van zowel het hoorrecht als gezagsrecht zijn besproken, dient er aandacht te worden besteed aan de vraag hoe deze rechten zich tot elkaar verhouden. In de volgende paragrafen wordt deze verhouding gezien vanuit het IVRK, het EVRM en het nationale recht.

3.5.1 De verhouding gezien vanuit het IVRK

Binnen het IVRK wordt zowel het gezagsrecht van ouders als het hoorrecht van het kind erkend. Het verdrag erkent dat ouders de primaire verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en ontwikkeling van hun kind, zoals volgt uit artikel 18 lid 1 IVRK. Daarnaast kent artikel 12 IVRK kinderen het recht toe om hun mening kenbaar te maken in

¹¹¹ Kamerstukken II 1994/95, 23012, nr. 11.

¹¹² Kamerstukken II 1994/95, 23012, nr. 11.

¹¹³ Kamerstukken I 1994/95, 23012, nr. 73c, p. 1.

¹¹⁴ Rb. Zwolle-Lelystad 17 mei 2010, ECLI:NL:RBZLY:2010:BM5559.

¹¹⁵ Rb. Zwolle-Lelystad 17 mei 2010, ECLI:NL:RBZLY:2010:BM5559.

aangelegenheden die hen betreffen. De verhouding tussen deze twee rechten wordt nader verduidelijkt door artikel 5 IVRK.¹¹⁶

Artikel 5 IVRK versterkt het in artikel 12 IVRK neergelegde hoorrecht doordat deze bepalingen tezamen meebrengen dat niet alleen rekening moet worden gehouden met de mening van het kind, maar ook dat ouders het kind moeten ondersteunen bij de uitoefening van dit recht.¹¹⁷ Ouders dienen er zorg voor te dragen dat het kind zijn rechten van het IVRK – waaronder het hoorrecht – kan verwezenlijken.¹¹⁸ Lansdown benadrukt in dit verband dat ouders geen *carte blanche* hebben ten aanzien van hoe zij hun gezagsrecht uitoefenen. Het uitoefenen van het gezagsrecht moet in overeenstemming zijn met de rechten van het kind zoals deze zijn opgenomen in het IVRK.¹¹⁹ Wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in een aangelegenheid die het betreft, kan dit op gespannen voet staan met het hoorrecht van artikel 12 IVRK. Het gezagsrecht moet immers worden uitgeoefend op een wijze die de uitoefening van de rechten van het kind faciliteert en niet verhindert.¹²⁰ Hieruit kan geconcludeerd worden dat het gezagsrecht van ouders niet zo ver strekt dat zij de uitoefening van het hoorrecht van hun kind kunnen blokkeren. In die zin vormt het hoorrecht een belangrijke begrenzing van de ouderlijke beslissingsbevoegdheid.

Daarnaast stelt het Comité dat het belang van het kind niet zorgvuldig kan worden vastgesteld zonder dat de mening van het kind daarbij wordt betrokken. Het betrekken van kinderen bij beslissingen die hen raken wordt daarom beschouwd als een essentieel onderdeel van de beoordeling van hun belangen.¹²¹ Het hoorrecht geeft daarmee minderjarigen niet alleen het recht om hun mening te delen, maar vormt tevens een belangrijke procedurele waarborg bij de vaststelling van wat in het belang van het kind is.¹²² Wanneer een kind zijn mening niet kan delen doordat ouders dit weigeren, kan dit derhalve afbreuk doen aan een zorgvuldige beoordeling van het belang van het kind.

¹¹⁶ Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 290; Blaak e.a. 2012, p. 282.

¹¹⁷ Blaak e.a. 2012, p. 164; Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 291; Lundy, Tobin, Parkes 2019, p. 419.

¹¹⁸ UN Document CRC/C/GC/7, par 17; Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 86.

¹¹⁹ Lansdown 2005, p. 6.

¹²⁰ Lansdown 2005, p. 6; Sloan & Fenton-Glynn 2022, p. 41.

¹²¹ UN Document CRC/C/GC/14, par. 43; Liefwaard 2016, p. 31.

¹²² UN Document CRC/C/GC/14, par. 6 en 89.

3.5.2 De verhouding bezien vanuit het EVRM

Binnen het EVRM wordt zowel het gezagsrecht van ouders als het hoorrecht van het kind beschermd onder artikel 8 EVRM. Wanneer het gezagsrecht van ouders botst met het recht van het kind om gehoord te worden, dient er in een zogenoemde *fair balance* te worden gevonden tussen deze rechten. Het EHRM heeft benadrukt dat aan de belangen van het kind bijzonder gewicht moet worden toegekend.¹²³ Deze belangen kunnen afhankelijk van hun aard en ernst, zwaarder wegen dan de belangen van de ouders.¹²⁴ Het EHRM heeft gesteld dat kinderen in procedures die hun gezinsleven raken, in voldoende mate moeten worden betrokken bij de besluitvorming. Het hoorrecht wordt door het EHRM dan ook niet alleen beschouwd als een recht van het kind om diens mening te uiten, maar ook als een belangrijke procedurele waarborg die bijdraagt aan een zorgvuldige en evenwichtige besluitvorming.¹²⁵ Daarnaast stelt het EHRM dat artikel 8 EVRM ook het recht op de persoonlijke autonomie van de minderjarige waarborgt. Het EHRM legt deze bescherming mede uit in het licht van artikel 12 IVRK, waarin het recht van het kind om gehoord te worden expliciet is verankerd.¹²⁶ Hieruit kan worden opgemaakt dat wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord, deze weigering op gespannen voet staat met de waarborgen die uit artikel 8 EVRM voortvloeien. Een weigering van ouders om hun kind te laten horen kan worden beschouwd als een inbreuk op de persoonlijke autonomie en de procedurele rechten van de minderjarige. In dergelijke gevallen kan artikel 8 lid 2 EVRM de staat een rechtvaardiging bieden om in te grijpen wanneer dit noodzakelijk is ter bescherming van de rechten en vrijheden van anderen, in dit geval de bescherming van het hoorrecht van het kind.¹²⁷ Hieruit kan worden afgeleid dat het gezagsrecht van ouders niet zover strekt dat zij kunnen verhinderen dat hun kind wordt betrokken bij besluitvorming die hem of haar raakt. Indien dit zich voordoet, kan de staat gerechtvaardigd maatregelen treffen om te waarborgen dat de mening van het kind alsnog in de besluitvorming wordt betrokken.¹²⁸

¹²³ EHRM 12 juli 2000, nr. 25735/94, par. 50 (*Elsholz tegen Duitsland*).

¹²⁴ EHRM 12 juli 2000, nr. 25735/94, par. 50 (*Elsholz tegen Duitsland*).

¹²⁵ Zie onderzoek Mol 2022, p.126 waarin wordt verwezen naar de volgende jurisprudentie: EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13, par. 181 (*M. en M. tegen Kroatië*); EHRM 2 februari 2016, nr. 71776/12, par. 78 (*N.Ts e.a. tegen Georgië*); EHRM 19 juli 2016, nr. 60281/11, par. 59 (*E.S. tegen Roemenië en Bulgarije*).

¹²⁶ Zie onderzoek Mol 2022, p.126 waarin wordt verwezen naar de volgende jurisprudentie: EHRM, 3 september 2015, nr. 10161/13, par. 171 (*M. en M. tegen Kroatië*); EHRM 1 februari 2018, nr. 51312/16, par. 74 (*M.K. tegen Griekenland*).

¹²⁷ Blaak e.a. 2012, p. 165.

¹²⁸ Blaak e.a. 2012, p. 165.

3.5.3 De verhouding bezien vanuit het nationale juridische kader

Zoals eerder in dit hoofdstuk besproken, wordt het nationale kader van het gezagsrecht van ouders voornamelijk geregeld in Boek 1 van het BW. Het hoorrecht van een minderjarige in gerechtelijke procedures is vastgelegd in artikel 809 Rv.

Uit de nationale rechtspraak volgt dat het gezagsrecht van ouders een doelbevoegdheid is. Dit houdt in dat het gezag aan ouders is toegekend om het belang van het kind te dienen.¹²⁹ Het belang van het kind is derhalve bepalend voor de grenzen van het ouderlijk gezag.¹³⁰ Het hoorrecht van het kind – zoals neergelegd in artikel 809 Rv – is een vastgelegd procedureel voorschrift dat het kind in staat stelt zijn mening te delen zonder daarmee afhankelijk te zijn van diens wettelijke vertegenwoordigers.¹³¹ Wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in een procedure kan dit op gespannen voet staan met het doel van deze bepaling. Het gezagsrecht wordt dan aangewend op een wijze die niet langer in overeenstemming is met het belang van het kind. In dat geval overschrijden ouders dus hun doelbevoegdheid. Zoals eerder vastgesteld biedt artikel 809 Rv niet de mogelijkheid voor de rechter om af te wijken van de plicht om het kind te horen indien ouders weigeren.

Tegelijkertijd dient te worden opgemerkt dat het nationale recht geen expliciete bepaling bevat die het hoorrecht van de minderjarige waarborgt buiten de gerechtelijke procedures. Artikel 809 Rv richt zich immers specifiek tot de rechter en ziet daarmee op het horen van het kind binnen een civielrechtelijke procedure. Dit betekent echter niet dat het betrekken van de mening van het kind alleen in deze context van belang is. Ook buiten de gerechtelijke procedures is het van groot belang om de mening van het kind te betrekken bij beslissingen die hem of haar raken, zoals blijkt uit artikel 12 IVRK.¹³² Dit houdt in dat ook indien er geen civielrechtelijke procedure aanhangig is, de ouder alsnog zijn doelbevoegdheid overschrijdt indien hij weigert dat het kind wordt gehoord.

3.6 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is de inhoud en reikwijdte van het gezagsrecht van ouders besproken en is geanalyseerd hoe dit recht zich verhoudt tot het hoorrecht van de minderjarige. Uit het internationale en nationale kader volgt dat het gezagsrecht van ouders weliswaar een belangrijke positie inneemt binnen de opvoeding en verzorging van het kind, maar dat dit

¹²⁹ HR 25 september 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2714, r.o. 3.2.

¹³⁰ Mulder 2016, p.115.

¹³¹ Bruning e.a. 2012, p. 238.

¹³² Artikel 12 IVRK; UN Document CRC/C/GC/12, par. 19; Kamerstukken II, 33684, nr. 3, p. 35-36.

recht niet absoluut is. Zowel het IVRK, het EVRM en het nationale recht stellen grenzen aan de uitoefening van het gezagsrecht. Deze grenzen worden bepaald door de rechten en belangen van het kind, waaronder het hoorrecht. Het hoorrecht wordt gezien als een belangrijke waarborg die het belang van het kind dient. Wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord door een rechter of organisatie die beslissingen neemt die het kind raken, kan dit daarom op gespannen voet staan met het uitgangspunt dat het gezag in het belang van het kind moet worden uitgeoefend. Deze bevindingen vormen het uitgangspunt voor het vervolg van deze scriptie, waarin wordt geanalyseerd hoe de Raad omgaat met dit spanningsveld in situaties waarin ouders weigeren toestemming te geven voor het spreken van hun kind in het kader van een beschermingsonderzoek.

Hoofdstuk 4 | Praktijkonderzoek Raad voor de Kinderbescherming

4.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is ingegaan op het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van de ouders en de verhouding daartussen. Daaruit volgde dat het hoorrecht een belangrijke waarborg is die het belang van het kind en een middel vormt om dit belang kenbaar te maken. Het gezagsrecht van ouders mag slechts worden ingezet op een wijze die in overeenstemming is met dit belang. Er kan spanning ontstaan tussen het gezagsrecht en het hoorrecht indien ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in het kader van een beschermingsonderzoek. In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe met deze spanningen wordt omgegaan in de praktijk door de Raad. Eerst zal worden ingegaan op de relevante wetgeving en raadsdocumenten. Hierna zal worden ingegaan op de resultaten van het praktijkonderzoek.¹³³

4.2 Relevante wetgeving en raadsdocumenten

Uit artikel 1:238 lid 2 BW volgt dat de Raad belast is met de uitvoering van de taken en bevoegdheden die hem bij of krachtens de wet zijn toegekend. Artikel 3.1 lid 1 Jeugdwet stelt dat de Raad onderzoekt of een kinderbeschermingsmaatregel noodzakelijk is op verzoek van de daartoe bevoegde instanties. De Raad kan ook uit eigen beweging onderzoek doen indien sprake is van een van de in artikel 3.1 lid 2 Jeugdwet genoemde gronden. Op grond van artikel 1:255 lid 2 BW kan de Raad de kinderrechter verzoeken om een minderjarige onder toezicht te stellen. Daarnaast bepaalt artikel 810 lid 1 Rv dat de rechter de Raad kan verzoeken advies uit te brengen in procedures betreffende minderjarigen – uitgezonderd die welke zijn levensonderhoud betreffen – indien hij dit met het oog op de beoordeling van de belangen van de minderjarige noodzakelijk acht. Op grond van lid 2 van deze bepaling kan de Raad ook op eigen beweging advies uitbrengen. Artikel 810 lid 4 Rv bepaalt dat de rechter in zaken betreffende een ondertoezichtstelling, de beëindiging van het gezag of de beëindiging van de voogdij, niet beslist dan na verhoor of behoorlijke oproeping van de Raad.

¹³³ Zie hoofdstuk 1 voor de methode en beperkingen van het onderzoek.

Zoals reeds in hoofdstuk één is besproken, is in het Kwaliteitskader opgenomen dat de raadsonderzoeker het kind spreekt of – bij hele jonge kinderen – ziet tijdens het onderzoek.¹³⁴ Daarnaast stelt het Kwaliteitskader dat de Raad is ingesteld om de rechten en belangen van het kind te dienen en dat hij dit desnoods ongevraagd en tegen de wil van ouders mag doen.¹³⁵ Hieruit valt af te leiden dat een raadsonderzoeker een kind mag spreken, ook wanneer dit tegen de wil van ouders in is. Desalniettemin staat ook in het Kwaliteitskader dat de werkwijze van de Raad is gericht op samenwerking met het gezin, hun sociale netwerk en professionele netwerk. Hierbij wordt benadrukt dat in de gesprekken met het gezin zowel oog is voor het perspectief van het kind als voor dat van de ouders.¹³⁶ Dit kan in de praktijk spanning opleveren aangezien het spreken van het kind tegen de wil van ouders in, kan botsen met het streven om een samenwerkingsrelatie te behouden met de ouders. Het Kwaliteitskader benoemt daarnaast dat de werkwijze van de Raad multidisciplinair van aard is.¹³⁷ Dit betekent dat de handelwijze van de Raad niet uitsluitend wordt bepaald door juridische overwegingen, maar dat ook andere disciplines – zoals pedagogische inzichten – een rol spelen binnen het onderzoek en de besluitvorming.

Het protocol van de Raad ten aanzien van beschermingszaken stelt dat de Raad onderzoek mag verrichten, ook wanneer betrokkenen dit niet zelf hebben gevraagd of dit niet willen.¹³⁸ Daarnaast moet in het onderzoek worden vermeld of het kind is gesproken of alleen is geobserveerd (afhankelijk van o.a. leeftijd).¹³⁹ Hieruit valt af te leiden dat in beschermingszaken het kind gehoord kan worden ook wanneer betrokkenen (bijvoorbeeld de ouders) dit weigeren.

4.3 Het hoorrecht van het kind in de praktijk

Uit de interviews blijkt dat de respondenten in de praktijk het uitgangspunt hanteren dat kinderen vanaf zes jaar worden gesproken. Jongere kinderen worden doorgaans gezien of geobserveerd om een indruk van hen te krijgen. De voorkeur gaat uit naar het horen van het kind in diens thuissituatie, aangezien dit voor het kind een vertrouwde omgeving is. Gesprekken kunnen echter ook plaatsvinden op een raadslocatie, via beeldbellen of op school.¹⁴⁰ Naast het verzamelen van informatie, is een belangrijk doel van het gesprek het

¹³⁴ Kwaliteitskader 2026, p. 13.

¹³⁵ Kwaliteitskader 2026, p. 14.

¹³⁶ Kwaliteitskader 2026, p. 13.

¹³⁷ Kwaliteitskader 2026, p. 16.

¹³⁸ Protocol Beschermingszaken 2021, p. 2.

¹³⁹ Protocol Beschermingszaken 2021, p. 9.

¹⁴⁰ R1 & JD2.

informerende van het kind over de rol van de Raad en het verdere verloop van de procedure.¹⁴¹ Daarnaast wordt door alle respondenten aangegeven dat het horen van het kind een essentieel onderdeel vormt van het onderzoek. Zo zegt een adviseur methodiek: “Eigenlijk is het wat mij betreft een soort van onmogelijk om een kind niet te spreken.”¹⁴² Een juridische deskundige geeft aan dat het horen van een kind het mogelijk maakt om vanuit het perspectief en de belevingswereld van het kind te kijken.¹⁴³

Daarnaast worden verschillende risico's benoemd die zich kunnen voordoen als een kind niet wordt gehoord. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot onvolledige beeldvorming die vatbaar is voor eigen invulling door de raadsonderzoeker en het gevaar dat het kind het idee krijgt dat zijn of haar mening er niet toe doet.¹⁴⁴ Een raadsonderzoeker geeft daarnaast aan dat het horen van het kind kan fungeren als een belangrijke spiegel voor ouders. Ter illustratie wordt een situatie geschetst waarin ouders met een verslavingsproblematiek ervan uitgaan dat hun kinderen hiervan geen hinder ondervinden. Wanneer uit een gesprek met het kind echter blijkt dat dit wel het geval is, kan dit een krachtig middel zijn om ouders in beweging te krijgen.¹⁴⁵ Een juridische deskundige geeft aan dat een raadsonderzoeker waardevolle informatie kan missen indien deze geen gesprek voert met het kind.¹⁴⁶ Een andere juridische deskundige stelt dat de raadsonderzoeker geen passend belang kan hechten aan de zienswijze van het kind wanneer deze niet gehoord wordt. Deze respondent wijst daarnaast op een procesbelang van het kind. Hierover zegt de respondent: “Want participeren gaat niet alleen over ‘ik kan mijn zegje doen’ maar het gaat ook over ‘ik voel me daarin betrokken, ik ben gezien daarin’ en of we het kind het gevoel hebben gegeven dat diens inbreng er toe doet”.¹⁴⁷

De visies van de respondenten ten aanzien van het horen van het kind sluiten aan bij het – in hoofdstuk twee besproken – juridische kader van het hoorrecht. Uit de interviews blijkt dat respondenten het horen van het kind beschouwen als een essentieel onderdeel van het raadsonderzoek. Deze zienswijze komt overeen met hetgeen bepaald in artikel 12 IVRK en 8 EVRM, waaruit volgt dat kinderen daadwerkelijk moeten worden betrokken bij besluitvorming die hen raken. Daarnaast sluit de wijze waarop het horen in de praktijk

¹⁴¹ R1 & AM1.

¹⁴² AM1.

¹⁴³ JD2.

¹⁴⁴ R1, AM1 & KJ1.

¹⁴⁵ R1.

¹⁴⁶ JD1.

¹⁴⁷ JD2.

wordt vormgegeven – zoals het horen van het kind in diens thuissituatie vanwege de kindvriendelijke setting en het informeren van het kind over de procedure – ook aan bij de vereisten voor de effectieve uitoefening van het hoorrecht.¹⁴⁸

4.4 Spanningen tussen het hoorrecht en het gezagsrecht in de praktijk

De respondenten geven aan dat zij in de praktijk geen expliciete toestemming aan ouders vragen voor het horen van hun kind. Een raadsonderzoeker zei hierover: “We vragen niet letterlijk toestemming, maar doordat we via de ouder een afspraak inplannen om met het kind te spreken, geef je een soort impliciete toestemming.”¹⁴⁹ Een adviseur methodiek voegde hieraan toe dat voor een onderzoek geen toestemming wordt gevraagd, maar instemming.¹⁵⁰

Het spanningsveld tussen het gezagsrecht en het hoorrecht wordt direct zichtbaar in situaties waarin ouders expliciet weigeren toestemming te geven voor het horen van hun kind. Hoewel respondenten erkennen dat het recht van het kind om gehoord te worden een essentieel onderdeel is in het onderzoek, wordt het kind volgens de respondenten doorgaans niet gesproken indien ouders hiervoor geen toestemming geven. Een raadsonderzoeker geeft daarbij aan dat eerst wordt geprobeerd te achterhalen waarom ouders bezwaar hebben tegen het horen van hun kind en of er mogelijkheden zijn om de ouders alsnog tot instemming te bewegen. Indien ouders bij hun standpunt blijven, wordt het kind meestal niet gesproken.¹⁵¹

De respondenten geven als voornaamste reden aan dat het kind in een beknelde positie kan raken indien de Raad toch met het kind spreekt terwijl ouders dit niet willen. Een kind kan onder druk komen te staan wanneer het met een raadsonderzoeker spreekt terwijl het weet dat de ouder hiertegen bezwaar heeft.¹⁵² Een raadsonderzoeker zegt hierover: “Voor mij zijn dan niet de rechten belangrijker, maar meer de positie waar ik het kind dan in plaats.”¹⁵³ Daarnaast spelen verschillende praktische belemmeringen een rol. Wanneer een kind thuis woont bij diens ouders, kan het moeilijk zijn om het kind te bereiken wanneer ouders geen medewerking verlenen.¹⁵⁴ Bij oudere kinderen is dit een minder grote

¹⁴⁸ Zie hierover hoofdstuk 2.

¹⁴⁹ R1.

¹⁵⁰ AM1.

¹⁵¹ R1.

¹⁵² R1, AM1, KJ1, KJ2, JD1 & JD2.

¹⁵³ R1.

¹⁵⁴ R1 & AM1.

belemmering aangezien de raadsonderzoeker die wellicht zou kunnen bellen.¹⁵⁵ Ook scholen kunnen terughoudend zijn om mee te werken aan gesprekken met het kind op school, omdat zij daarvoor toestemming van ouders willen.¹⁵⁶ Verder wordt door een raadsonderzoeker aangegeven dat zij gemiddeld 28 uur per onderzoek hebben, waardoor er te weinig tijd is om ouders tot medewerking aan het gesprek met het kind te bewegen.¹⁵⁷ In dit soort gevallen wordt geprobeerd om zoveel mogelijk informatie over het kind te verkrijgen vanuit andere bronnen – zoals de politie of school – om de veiligheid van het kind te beoordelen.¹⁵⁸ Ten slotte geeft een raadsonderzoeker aan dat indien een kind al meermaals is gesproken door verschillende instanties, het begrijpelijk kan zijn dat ouders niet willen dat het kind nogmaals wordt gesproken aangezien dit erg belastend kan zijn voor het kind.¹⁵⁹

Opvallend is dat uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat het hoorrecht van de minderjarige in de praktijk niet in alle gevallen wordt gewaarborgd. Hoewel respondenten het horen van het kind als essentieel onderdeel van het onderzoek beschouwen, blijkt dat ouderlijke weigering in de praktijk vaak doorslaggevend is. Daarmee wijkt de praktijk af van hetgeen in hoofdstuk drie is vastgesteld. Daaruit volgt immers dat het hoorrecht van het kind een zelfstandig recht vormt en dat het gezagsrecht een doelbevoegdheid betreft die moet worden uitgeoefend in het belang van het kind, waaronder eerbiediging van diens rechten. Tevens is in hoofdstuk drie vastgesteld dat het ontbreken van ouderlijke toestemming binnen het wettelijke kader geen zelfstandige grond vormt om af te zien van het horen van het kind.

4.5 Mogelijke verbeterpunten ten aanzien van de huidige praktijk

Tijdens de interviews zijn verschillende mogelijke oplossingen en verbeterpunten voorgelegd aan de respondenten met betrekking tot situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord. Allereerst is aan de respondenten gevraagd of zij een wettelijke regeling wenselijk vinden die de bevoegdheid van de Raad om kinderen te horen vaststelt (vergelijkbaar met artikel 809 Rv). Een raadsonderzoeker denkt dat een wettelijke regeling niet effectief zal zijn voor ouders die pertinent weigeren, omdat zij in de praktijk zich toch

¹⁵⁵ R1 & AM1.

¹⁵⁶ R1.

¹⁵⁷ R1.

¹⁵⁸ R1.

¹⁵⁹ R1.

tegen het horen zullen verzetten.¹⁶⁰ Een adviseur methodiek merkt hierbij op dat de onderliggende oorzaken van de weigering – zoals wantrouwen en angst – hierdoor niet worden weggenomen.¹⁶¹ Een klachtjurist stelt dat er in feite al een wettelijke grondslag bestaat, aangezien het hoorrecht is verankerd in internationale regelgeving.¹⁶² Volgens deze respondent zou een expliciete nationale wettelijke regeling wellicht meer “stevigheid” kunnen bieden, maar dit zal waarschijnlijk er niet toe leiden dat ouders daardoor alsnog bereid zijn mee te werken.¹⁶³ De juridische deskundigen geven aan dat zij een wettelijke regeling wel wenselijk zouden vinden zodat er gelegitimeerd in het raadsrapport kan worden gemotiveerd waarom – ondanks dat ouders niet achter het gesprek met het kind staan – de raadsmedewerker toch met het kind heeft gesproken.¹⁶⁴ Hierbij geven zij aan dat het belangrijk is om in de wet rekening te houden met alle omstandigheden van het geval, waarbij er de mogelijkheid moet zijn het kind niet te spreken indien dit niet in het belang van het kind kan worden geacht.¹⁶⁵ Ook geven zij aan dat het wenselijk is om bij de wettelijke regeling rekening te houden met de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind, zoals neergelegd in artikel 5 IVRK.¹⁶⁶

Vervolgens is aan de respondenten gevraagd of zij een interne werkwijze of een handreiking wenselijk zouden vinden. Hierin zou vast komen te staan dat ook indien ouders weigeren, de raadsonderzoeker met het kind spreekt. Daarnaast zouden hierin suggesties en ‘*good practices*’ worden opgenomen met creatieve manieren om het kind alsnog te spreken. Een raadsonderzoeker is hier sceptisch over en geeft aan dat dergelijke documenten in de praktijk vaak ongelezen blijven of wegzakken.¹⁶⁷ Een adviseur methodiek geeft aan dat de werkwijze waarschijnlijk ouders die vanuit wantrouwen of angst weigeren niet zal overtuigen.¹⁶⁸ Toch acht deze respondent een dergelijke handreiking zinvol waarin teksten worden opgenomen die raadsonderzoekers kunnen gebruiken om uit te leggen waarom het horen van een kind belangrijk is voor diens ontwikkeling.¹⁶⁹ Ook de klachtjuristen vinden een handreiking met “tips en trucs”

¹⁶⁰ R1.

¹⁶¹ AM1.

¹⁶² KJ1.

¹⁶³ KJ1.

¹⁶⁴ JD1 & JD2.

¹⁶⁵ JD1 & JD2.

¹⁶⁶ JD1 & JD2.

¹⁶⁷ R1.

¹⁶⁸ AM1.

¹⁶⁹ AM1.

helpend.¹⁷⁰ Een klachtjurist voegt hieraan toe dat het wellicht ook helpend kan zijn om dit onderwerp toe te voegen aan de trainingen die een beginnend raadsmedewerker volgt.¹⁷¹ Een juridische deskundige geeft aan dat een interne werkwijze kan helpen om voor de raadsmedewerkers goed in kaart te brengen welke stappen zij kunnen ondernemen – afhankelijk van de leeftijd van het kind – om toch het kind te spreken, te bereiken of te informeren.¹⁷²

Een deel van de respondenten benadrukten de noodzaak tot extra tijd binnen raadsonderzoeken. Dit zou onderzoekers in staat stellen om intensiever te investeren in ouders die bezwaar maken tegen het horen van hun kind. Hierdoor zou meer ruimte ontstaan om wantrouwen weg te nemen en het gesprek met het kind alsnog mogelijk te maken.¹⁷³ Volgens een raadsonderzoeker zou een extra contactmoment om ouders te kunnen overtuigen of om het kind te informeren over de procedure en de rechten die het heeft, wenselijk zijn.¹⁷⁴

4.6 Tussenconclusie

Uit dit praktijkonderzoek blijkt dat respondenten het hoorrecht van het kind als een essentieel onderdeel van het raadsonderzoek beschouwen. De wijze waarop respondenten het horen van het kind omschrijven, sluit grotendeels aan bij het in hoofdstuk twee besproken juridische kader van het hoorrecht. Hoewel uit hoofdstuk drie volgt dat het ontbreken van ouderlijke toestemming geen grond vormt om af te zien van het horen van het kind, volgt uit dit onderzoek dat ouderlijke weigering in de praktijk vaak doorslaggevend is. Respondenten noemen hiervoor verschillende redenen, waaronder het voorkomen dat het kind in een beknelde positie raakt, het tijdsgebrek en overige praktische belemmeringen. Bij de respondenten – behalve de juridisch deskundigen – bestaat twijfel of een wettelijke regeling en intern beleid de praktijk daadwerkelijk zal veranderen. Op basis van de afgenomen interviews lijkt sprake te zijn van een verschil tussen het juridische uitgangspunt en de wijze waarop hier in de praktijk uitvoering aan wordt gegeven. Juridisch gezien vormt het hoorrecht een zelfstandig recht van het kind. Het gezagsrecht daarentegen moet worden uitgeoefend in overeenstemming met de rechten en belangen van het kind. Uit de interviews blijkt echter dat het hoorrecht in de praktijk niet altijd wordt

¹⁷⁰ KJ1 & KJ2.

¹⁷¹ KJ2.

¹⁷² KJ1.

¹⁷³ R1, AM1, KJ1 & KJ2.

¹⁷⁴ R1.

gewaarborgd wanneer ouders zich verzetten tegen het horen van hun kind. Tegelijkertijd volgt uit het Kwaliteitskader en de interviews dat de afwegingen die gemaakt worden in een onderzoek niet alleen gebaseerd zijn op juridische uitgangspunten, maar dat ook pedagogische en praktische overwegingen een rol kunnen spelen. De vraag rijst in hoeverre het huidige wettelijke en beleidsmatige kader voldoende richting geeft voor deze afwegingen in de praktijk. In het volgende hoofdstuk zal daarom worden ingegaan op de vraag of het implementeren van wetgeving en/of beleid wenselijk is.

Hoofdstuk 5 | Wenselijkheid wetgeving en/of beleid

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de vraag in hoeverre het wenselijk is om wetgeving en/of beleidsinstrumenten te implementeren voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken in het kader van een raadsonderzoek. Er wordt eerst aandacht besteed aan de wenselijkheid van een nationale wettelijke regeling. Vervolgens zal worden ingegaan op de vraag in hoeverre implementatie of aanpassing van beleid binnen de Raad wenselijk is.

5.2 Wenselijkheid nationale wetgeving

Bij de beoordeling van de wenselijkheid van nationale wetgeving staat de vraag centraal of wettelijk moet worden vastgelegd dat de Raad een kind spreekt in het kader van een raadsonderzoek en dat een weigering van ouders geen belemmering vormt. Om deze vraag te beantwoorden wordt getoetst hoe een dergelijke regeling zich verhoudt tot de vereisten van artikel 8 lid 2 EVRM. Daarnaast worden de overwegingen van de professionals uit het praktijkonderzoek betrokken en wordt bezien in hoeverre deze aanleiding geven om binnen een eventuele wettelijke regeling ruimte te laten voor professionele afwegingen in het belang van het kind.

5.2.1 Wettelijke vereisten artikel 8 lid 2 EVRM

Uit hoofdstuk twee en drie volgt dat zowel het hoorrecht van het kind als het gezagsrecht van ouders onder het familie- en gezinsleven van artikel 8 lid 1 EVRM vallen. De voorgestelde wettelijke regeling zou inhouden dat de Raad een kind ook kan spreken wanneer ouders hiertegen bezwaar maken. Daarmee wordt het hoorrecht van het kind sterker gewaarborgd, maar wordt tegelijkertijd ingegrepen in het gezagsrecht van ouders, doordat zij niet kunnen tegenhouden dat hun kind wordt gesproken door een raadsonderzoeker. Een inmenging in het familie- en gezinsleven is slechts gerechtvaardigd indien aan de vereisten van artikel 8 lid 2 EVRM wordt voldaan.¹⁷⁵ Daarom dient te worden beoordeeld of een dergelijke wettelijke regeling aan deze vereisten voldoet.

Ten eerste moet de inbreuk in het familie- en gezinsleven in overeenstemming zijn met een wettelijke bepaling. Dit houdt in dat de voorgestelde regeling een specifieke nationale wettelijke basis moet hebben.¹⁷⁶ Het begrip ‘wettelijke basis’ moet hierbij ruim worden

¹⁷⁵ Artikel 8 lid 2 EVRM.

¹⁷⁶ Van Toor 2017, in: Staat en Recht, par. III.6.2.4.1 (online bijgewerkt 22 februari 2017).

geïnterpreteerd, wat betekent dat het betrekking heeft op iedere regel met juridische werking, ongeacht de vorm waarin deze bestaat. Hieronder vallen bijvoorbeeld nationale wetten, rechtsregels die voortvloeien uit jurisprudentie en internationale verdragen.¹⁷⁷ Gelet hierop lijkt een adequate wettelijke basis voor het horen van een kind tegen de wil van ouders in beginsel aanwezig te zijn. Het hoorrecht van het kind is immers verankerd in internationale regelgeving en zoals blijkt uit hoofdstuk twee en drie, prevaleert het hoorrecht van het kind boven het gezagsrecht van ouders om te weigeren dat hun kind wordt gesproken.

Echter voldoet deze verwijzing naar het internationale recht niet aan het vereiste van voorzienbaarheid van artikel 8 lid 2 EVRM. Het voorzienbaarheidsvereiste houdt in dat de relevante nationale rechtsregel voldoende nauwkeurig moet zijn geformuleerd, zodat de rechtzoekende redelijkerwijs de rechtsgevolgen van een bepaalde handeling kan voorzien.¹⁷⁸ Hoewel absolute precisie niet is vereist, moet het nationale recht wel voldoende houvast bieden omtrent de bevoegdheden van de overheid en de omstandigheden waaronder in het familie- en gezinsleven mag worden ingegrepen.¹⁷⁹ Daarbij geldt dat wanneer aan een overheidsorgaan discretionaire bevoegdheid wordt toegekend om een inbreuk te maken op het familie- en gezinsleven, de wettelijke regeling voldoende nauwkeurig moet omschrijven in welke situaties van die bevoegdheid gebruik mag worden gemaakt en aan welke grenzen deze is gebonden, teneinde willekeur te voorkomen.¹⁸⁰ Hieruit valt af te leiden dat het voor ouders en kinderen voldoende duidelijk moet zijn of en onder welke omstandigheden de Raad bevoegd is een kind tegen de wil van ouders te horen. Uit het internationale kader van het hoorrecht en de verhouding van dit recht tot het gezagsrecht volgt dit echter niet voldoende concreet. Hieruit kan dan ook worden geconcludeerd dat de loutere verwijzing naar internationale regelgeving onvoldoende voldoet aan het voorzienbaarheidsvereiste van artikel 8 lid 2 EVRM en dat een expliciete nationale wettelijke regeling noodzakelijk is om aan dit vereiste te voldoen. Voorts volgt uit artikel 8 lid 2 EVRM dat de wettelijke regeling toegankelijk moet zijn voor burgers. Dit houdt in dat betrokkenen kennis moeten kunnen nemen van de relevante rechtsregel. Nu nog geen expliciete wettelijke regeling bestaat, wordt aan dit criterium nog

¹⁷⁷ Vande Lanotte & Haeck 2005, p. 126

¹⁷⁸ Vande Lanotte & Haeck 2005, p. 130.

¹⁷⁹ Vande Lanotte & Haeck 2005, p. 130-132.

¹⁸⁰ Vande Lanotte & Haeck 2005, p. 130-132.

niet voldaan. Artikel 8 lid 2 EVRM vereist daarnaast dat de inmenging in het familie- en gezinsleven een legitiem doel dient. Zoals in hoofdstuk drie uiteen is gezet, vormt de bescherming van het hoorrecht van het kind een legitiem doel in het kader van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Daarnaast stelt dit artikel dat de inmenging noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving. Dit vereist dat wordt voldaan aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit.¹⁸¹ In het geval dat ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken, dient derhalve te worden beoordeeld of een eventuele inmenging in het gezagsrecht van ouders – door het kind wel te spreken – in redelijke verhouding staat tot het doel van het horen van het kind (proportionaliteit) en of dit doel niet met een minder ingrijpend middel kan worden bereikt (subsidiariteit). Uit hoofdstuk drie is gebleken dat een inmenging in het gezagsrecht van ouders noodzakelijk kan zijn om het hoorrecht van het kind te verwezenlijken, echter moet per geval worden beoordeeld of aan deze eisen is voldaan.

5.2.2 Nationaal verankerd hoorrecht met ruimte voor maatwerk

Bij de beoordeling van de wenselijkheid van een wettelijke regeling kan niet zonder meer voorbij worden gegaan aan de opvattingen en aanbevelingen van professionals uit de praktijk. Uit hoofdstuk vier is gebleken dat de meeste respondenten – behalve de juridisch deskundigen – niet volledig overtuigd zijn van de wenselijkheid van een wettelijke regeling. Zij wijzen er met name op dat in de praktijk ook andere overwegingen een belangrijke rol spelen, zoals het voorkomen dat een kind in een beknelde positie raakt.¹⁸² Daarnaast wordt benadrukt dat het belastend kan zijn voor een kind om door meerdere instanties binnen de jeugdbeschermingsketen te worden gesproken.¹⁸³ Hoewel respondenten artikel 3 lid 1 IVRK niet expliciet noemen, sluit deze benadering wel aan bij dit artikel. Hierin is opgenomen dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, het belang van het kind een eerste overweging dient te zijn. Het kan immers niet in het belang van het kind worden geacht wanneer het kind in een beknelde positie komt of te erg wordt belast met de gesprekken die het voert met jeugdbeschermingsinstanties.¹⁸⁴ Artikel 3 IVRK is bovendien onlosmakelijk verbonden met het hoorrecht van het kind zoals neergelegd in artikel 12 IVRK.¹⁸⁵ Dit betekent dat het hoorrecht op een wijze moet worden uitgeoefend

¹⁸¹ Vandelanotte & Haeck 2005, p. 144-146.

¹⁸² R1, AM1, KJ1 & KJ2.

¹⁸³ R1.

¹⁸⁴ UN Document CRC/C/GC/14, par 73-74; UN Document CRC/C/GC/12, par. 24.

¹⁸⁵ UN Document CRC/C/GC/12, par. 74.

die in overeenstemming is met het belang van het kind.¹⁸⁶ Wat in het belang van het kind is, moet per individueel geval worden beoordeeld.¹⁸⁷ Daarbij moet rekening worden gehouden met de persoonlijke omstandigheden, situatie en behoeften van het kind.¹⁸⁸ Dit vraagt om maatwerk in wetgeving waarbij ruimte wordt gelaten om af te wijken van de hoofdregel indien het horen van het kind niet in diens belang wordt geacht.

Voor de formulering van concrete uitzonderingsgronden kan aansluiting worden gezocht bij artikel 809 Rv en de rechtspraak hierover. Zoals in hoofdstuk twee en drie is uiteengezet, kan op grond van dit artikel van het horen onder andere worden afgezien wanneer de minderjarige niet gehoord wil worden, niet in staat is zijn of haar mening te vormen of wanneer gegronde vrees bestaat dat het horen schadelijk is voor de gezondheid van de minderjarige.¹⁸⁹ Deze uitzonderingsgronden bieden aanknopingspunten voor situaties waarin het horen van het kind niet in diens belang moet worden geacht.¹⁹⁰ Daarnaast blijkt uit de interviews dat rekening moet worden gehouden met de belasting van het kind wanneer het reeds door meerdere instanties is gehoord.¹⁹¹ Deze benadering sluit aan bij hetgeen wat het Comité heeft gesteld in *general comment 12*, waarin staat opgenomen dat een kind niet vaker dan nodig moet worden ondervraagd, met name omtrent gebeurtenissen die schadelijk waren voor het kind.¹⁹² De Raad vervult echter een zelfstandige en onafhankelijke onderzoekstaak.¹⁹³ Juist vanwege deze onafhankelijke positie kan niet zonder meer worden aangenomen dat een gesprek met de Raad achterwege kan blijven wanneer het kind reeds door andere instanties is gesproken. Wel kan worden overwogen om in dergelijke gevallen te beoordelen of het horen van het kind door de rechter – eventueel in aanwezigheid van de Raad – een passend alternatief vormt. Op die manier kan de belasting van het kind worden beperkt, terwijl het hoorrecht van het kind en het belang van een zelfstandig raadsonderzoek zoveel mogelijk worden gewaarborgd. Daarnaast hebben de juridisch deskundigen benadrukt dat een wettelijke regeling ruimte moet bieden om bij beslissingen om een kind al dan niet te spreken rekening te houden met

¹⁸⁶ UN Document CRC/C/GC/12, par. 74.

¹⁸⁷ Zie hierover ook: HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, m.nt. S.F.M Wortmann, par. 5.

¹⁸⁸ UN Document CRC/C/GC/14, par. 32.

¹⁸⁹ Artikel 809 lid 3 Rv; Kamerstukken II 1992/93, 22 487, nr. 6, p. 16; HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, r.o. 3.3.6; HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, r.o. 3.3.5.

¹⁹⁰ HR 1 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:116, m.nt. S.F.M Wortmann, par. 5.

¹⁹¹ R1.

¹⁹² UN Document CRC/C/GC/12, par. 24.

¹⁹³ Kwaliteitskader 2026, p. 12.

de leeftijd en rijpheid van het kind, overeenkomstig diens ontwikkelende vermogens als bedoeld in artikel 5 IVRK.¹⁹⁴

5.3 Wenselijkheid beleid

Naast het beoordelen van de wenselijkheid van een nationale wettelijke regeling dient ook te worden beoordeeld in hoeverre het wenselijk is om aanvullend beleid te implementeren. In de literatuur wordt wetgeving beschouwd als het “juridisch voertuig” van beleid. Hiermee wordt bedoeld dat wetgeving de noodzakelijke juridische legitimatie biedt, maar beleid nodig is om de wet uit te voeren.¹⁹⁵ Hieruit kan worden afgeleid dat aanvullend beleid ten aanzien van de voorgestelde wettelijke regeling wenselijk is, aangezien dit de praktische middelen kan bieden voor een effectieve uitoefening van de wettelijke regeling.¹⁹⁶

De wenselijkheid van een (beleids)document wordt tevens ondersteund door de resultaten van hoofdstuk vier, waaruit blijkt dat respondenten overwegend positief staan tegenover implementatie hiervan. In een dergelijk document kunnen praktische handvatten voor raadsonderzoekers worden opgenomen voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan voorbeeldteksten waarmee aan ouders wordt uitgelegd waarom het in het belang van het kind wordt geacht dat het wordt gehoord binnen het onderzoek. Ook kunnen praktische mogelijkheden worden opgenomen om het kind op een andere wijze te bereiken wanneer ouders geen medewerking verlenen, bijvoorbeeld via school.

5.4 Tussenconclusie

Uit dit hoofdstuk volgt dat zowel een nationale wettelijke regeling als aanvullend intern beleid wenselijk zijn voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in het kader van een raadsonderzoek. Momenteel is onvoldoende concreet vastgelegd of en onder welke omstandigheden de Raad bevoegd is een kind tegen de wil van ouders te spreken. De verwijzing naar het internationale kader van het hoorrecht voldoet niet aan het voorzienbaarheidsvereiste van artikel 8 lid 2 EVRM. Een expliciete nationale wettelijke regeling is daarom noodzakelijk om voorzienbaarheid te bieden. Een dergelijke regeling dient echter niet zodanig absoluut te worden vormgegeven dat in iedere situatie tegen de

¹⁹⁴ JD1 & JD2.

¹⁹⁵ Veerman & Mulder 2010, p. 17, 21 en 113.

¹⁹⁶ Veerman & Mulder 2010, p. 17.

wil van ouders in wordt gehandeld. Gelet op artikel 8 lid 2 EVRM moet steeds worden beoordeeld of aan de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit wordt voldaan. Daarnaast kunnen zich situaties voordoen waarin het niet in het belang van het kind wordt geacht om het kind te horen. De regeling moet daarom ruimte laten voor maatwerk en professionele afwegingen in het concrete geval. Het uitgangspunt van de regeling zou daarom moeten zijn dat de Raad het kind hoort, tenzij dit niet in het belang van het kind wordt geacht. Voor de invulling van dergelijke uitzonderingsgronden kan aansluiting worden gezocht bij artikel 809 Rv en de rechtspraak hierover. Tevens is gebleken dat aanvullend intern beleid wenselijk is om de wettelijke regeling effectief in de praktijk te kunnen uitvoeren. Dergelijk beleid kan raadsonderzoekers voorzien van praktische handvatten voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken en daarmee bijdragen aan de zorgvuldige toepassing van de wettelijke regeling in de praktijk.

Hoofdstuk 6 | Conclusie en aanbevelingen

De Raad verricht onderzoek in zaken die kunnen leiden tot rechterlijke beslissingen die diep kunnen ingrijpen in het leven van kinderen en hun gezinnen. In dergelijke onderzoeken vormt het hoorrecht van het kind een belangrijke waarborg. In de praktijk kan het echter voorkomen dat ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken in het kader van een raadsonderzoek. Dit roept de vraag op hoe het hoorrecht van het kind zich verhoudt tot het gezagsrecht van ouders. In deze scriptie is onderzocht hoe deze verhouding moet worden beoordeeld, hoe de Raad hiermee in de praktijk omgaat en in hoeverre dit aanleiding geeft tot de ontwikkeling van nationale wetgeving en/of intern beleid.

In deze scriptie stond de volgende onderzoeksvraag centraal:

“Hoe wordt de verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van de ouders afgewogen door de Raad voor de Kinderbescherming in situaties waarin ouders geen toestemming geven om hun kind te spreken in het kader van een beschermingsonderzoek? En in hoeverre is het wenselijk nationale wetgeving en/of beleidsinstrumenten te implementeren voor deze situaties?”

De verhouding tussen het hoorrecht en het gezagsrecht

Het hoorrecht vormt een fundamenteel en zelfstandig recht van het kind. Op grond van artikel 12 IVRK hebben kinderen het recht hun mening kenbaar te maken in alle aangelegenheden die hen betreffen. Uit artikel 8 EVRM volgt dat het hoorrecht een belangrijk onderdeel vormt ten aanzien van het adequaat betrekken van kinderen in besluitvorming die hen raken. Daarmee valt het hoorrecht onder de bescherming van het familie- en gezinsleven van artikel 8 EVRM. In het nationale recht komt het hoorrecht tot uitdrukking in artikel 809 Rv.

Tevens is het gezagsrecht van ouders verankerd in internationale en nationale wetgeving. Artikel 18 IVRK legt de primaire verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding van het kind bij de ouders. Daarnaast valt de uitoefening van het ouderlijk gezag onder de bescherming van het familie- en gezinsleven van artikel 8 EVRM. In het nationale recht is het gezagsrecht uitgewerkt in artikel 1:247 BW. Tegelijkertijd is gebleken dat het gezagsrecht van ouders geen onbeperkt recht is. Ouders dienen hun gezag uit te oefenen op een wijze die in overeenstemming is met de rechten en belangen van het kind, waaronder het recht om gehoord te worden. Wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken,

vormt deze weigering daarom geen grond om van het horen af te zien. Slechts indien het horen van het kind niet in diens belang wordt geacht, kan een beperking van het hoorrecht worden gerechtvaardigd. De grondslag voor het niet horen van het kind ligt daarmee niet in de weigering van ouders als zodanig, maar in het oordeel dat het horen niet in het belang is van het kind.

De praktijk van de Raad

Uit het praktijkonderzoek is gebleken dat de gesproken raadsmedewerkers het horen van het kind beschouwen als een essentieel onderdeel van het raadsonderzoek. Tegelijkertijd blijkt dat een weigering van ouders ertoe kan leiden dat het kind uiteindelijk niet wordt gesproken. Respondenten noemen hiervoor verschillende pedagogische en praktische redenen. In de praktijk kunnen zich dus situaties voordoen waarin wordt afgeweken van het uitgangspunt dat het kind wordt gehoord. Hoewel dit in bepaalde gevallen gerechtvaardigd kan zijn – vanwege het belang van het kind – is ouderlijke weigering geen zelfstandige grond om van het horen af te zien. Daarnaast is uit het onderzoek gebleken dat de respondenten – behalve de juridisch deskundigen – niet overtuigd zijn van de meerwaarde van een wettelijke regeling, omdat zij verwachten dat dit de praktijk niet zal veranderen. De meeste respondenten zien wel de meerwaarde in een (beleids)document dat raadsonderzoekers concrete handvatten biedt voor de omgang met dergelijke situaties.

Een wettelijke regeling met ruimte voor maatwerk

Daarnaast is onderzocht in hoeverre het – gelet op het internationale en nationale juridische kader en de uitvoeringspraktijk van de Raad – wenselijk is om de bevoegdheid van de Raad om het kind te spreken in het kader van een raadsonderzoek wettelijk vast te leggen. Zowel het hoorrecht van het kind als het gezagsrecht van ouders vallen onder de bescherming van het familie- en gezinsleven van artikel 8 EVRM. Indien de Raad een kind spreekt ondanks de weigering van ouders, wordt een inbreuk gemaakt op het gezagsrecht van ouders. Een dergelijke inmenging is slechts gerechtvaardigd indien wordt voldaan aan de vereisten van artikel 8 lid 2 EVRM. Het huidige juridische kader biedt onvoldoende voorzienbaarheid over de vraag of en onder welke omstandigheden de Raad bevoegd is een kind tegen de wil van ouders te horen. Een nationale wettelijke regeling is derhalve noodzakelijk om het vereiste van voorzienbaarheid te waarborgen. Gelet op artikel 8 lid 2 EVRM moet de wettelijke regeling ook rekening houden met de vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit. Tevens is gebleken dat het horen van het kind in

bepaalde gevallen niet in diens belang kan zijn. Het is daarom essentieel dat de regeling ruimte biedt om van het horen af te zien indien dit niet in het belang van het kind wordt geacht. Voor dergelijke gevallen kan aansluiting worden gezocht bij de uitzonderingen opgenomen in artikel 809 Rv en de in de rechtspraak opgenomen uitzonderingsgronden. Bovendien dient rekening te worden gehouden met situaties waarin een kind reeds door meerdere instanties is gehoord en een aanvullend gesprek met de Raad onevenredig belastend wordt geacht. Gelet op de zelfstandige en onafhankelijke onderzoekstaak van de Raad rechtvaardigt dit echter niet zonder meer dat van een gesprek met het kind wordt afgezien. In dergelijke gevallen kan worden onderzocht of een gesprek met de rechter, al dan niet in aanwezigheid van de Raad, een passend alternatief vormt. Ook moet rekening worden gehouden met de ontwikkelende vermogens van het kind als bedoeld in artikel 5 IVRK. Een wettelijke regeling dient ruimte te bieden om bij beslissingen om al dan niet het kind te spreken, rekening te houden met de leeftijd en rijpheid van het kind.

Aanbevelingen voor de wetgever

- I. Leg de bevoegdheid van de Raad om een kind te horen in het kader van een raadsonderzoek expliciet vast in de wet.
- II. Neem in de wettelijke regeling op dat per individueel geval beoordeeld moet worden of de beslissing omtrent het al dan niet spreken van het kind voldoet aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit.
- III. Neem in de wettelijke regeling uitzonderingsgronden op waarin het kind niet wordt gehoord die gebaseerd zijn op het belang van het kind.
- IV. Neem in de wettelijke regeling op dat bij beslissingen om een kind te horen rekening wordt gehouden met diens ontwikkelende vermogens.

Beleid

Ten slotte is onderzocht in hoeverre het wenselijk is om beleidsinstrumenten te ontwikkelen voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken. Waar wetgeving het juridische kader biedt, kan beleid ondersteuning bieden bij de praktische uitvoering daarvan. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat respondenten overwegend positief staan tegenover een (beleids)document waarin raadsonderzoekers concrete handvatten krijgen voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken. Daarnaast is gebleken dat aandacht voor deze problematiek binnen de training van beginnende

raadsonderzoekers wenselijk kan zijn. De ontwikkeling van aanvullend intern beleid wordt daarom wenselijk geacht.

Aanbevelingen met betrekking tot beleid

- I. Ontwikkel een (beleids)document voor raadsonderzoekers voor situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken.
- II. Neem in het (beleids)document concrete strategieën op om ouders te informeren waarom het horen van het kind van belang is.
- III. Werk in het (beleids)document alternatieve mogelijkheden uit om een kind te bereiken wanneer ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken.
- IV. Besteed in de training van beginnende raadsonderzoekers aandacht aan situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gesproken.

Tot slot

De verhouding tussen het hoorrecht van het kind en het gezagsrecht van ouders dient aldus te worden begrepen dat ouderlijke weigering niet zelfstandig kan rechtvaardigen dat een kind niet wordt gehoord. Het uitgangspunt behoort te zijn dat de Raad het kind spreekt, tenzij dit niet in diens belang wordt geacht. Dit dient te worden vastgelegd in een nationale wettelijke regeling. Een (beleids)document hierover kan raadsonderzoekers ondersteunen bij het tenuitvoerleggen van de wettelijke regeling. Op die manier kan het hoorrecht adequaat worden gewaarborgd binnen de praktijk van de Raad.

“The first, indisputable right of a child is to express their own opinion and take an active part in our reflections and judgements about his person. If we are careful and inspire trust in him, if he expresses himself confidently, according to the right he possesses, few doubts and few mistakes will arise.”

- ‘How to love a Child’ - Janusz Korczak ¹⁹⁷

¹⁹⁷ Korczak 1976, p. 23 (vertaalde editie).

Literatuur- en Jurisprudentielijst

Literatuur

Baarda e.a. 2013

B. Baarda e.a., *Basisboek Kwalitatief onderzoek, Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv 2013.

Blaak e.a. 2012

M. Blaak e.a., *Handboek Internationaal Jeugdrecht, Een toelichting voor rechtspraktijk en jeugdbeleid op het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en andere internationale regelgeving over de rechtspositie van minderjarigen*, Leiden: Defence for Children 2012.

Bruning e.a. 2020

M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Meijersreeks nr. 355, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020.

Czepek 2023

J. Czepek, 'Parental Authority From a Human Rights Perspective', in: D. Karczewski, J. Slyk & M. Wilczek-Karczewska, *Parental Authority Cross-Disciplinary Analysis of a Legal Institution Volume III: Parental Authority from the Perspective of International Law and Selected Legal Systems*, Warschau: AWS 2023, p. 7-75.

Chin-A-Fat, in: GS Burgerlijke Rechtsvordering

B.E.S. Chin-A-Fat, 'art 809 Rv', in: P. Vlas & T.F.E. Tjong Tjin Tai (red.), *Groene Serie Burgerlijke Rechtsvordering*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

De Graaf e.a. 2010

J.H. de Graaf e.a., *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2010.

Doek 2019

J.E. Doek, 'The human rights of Children: An Introduction', in: U. Kikelly & T. Liefwaard (red.), *International Human Rights of Children*, Singapore: Springer 2019, p. 3-29.

Evers 2023

J. Evers, *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*, Den Haag: Boom uitgevers Amsterdam 2023.

Fortin 2009

J. Fortin, *Children's Rights and the Developing Law*, Cambridge: Cambridge University Press 2009.

Helland 2024

H.S.H. Helland, 'Reconciling Children's Best Interests and Right to be Heard', *International Journal of Children's Rights* 32, Leiden: Brill Nijhof, p. 45-77.

Hermans 1984

H. Hermans, *De Raad voor de Kinderbescherming: een juridische beschouwing over het ontstaan, de ontwikkeling en toekomstmogelijkheden*, Zwolle: Tjeenk Willink 1984.

Kilkelly 2001

U. Kilkelly, The best of Both worlds for Children 's Rights? Interpreting the European Convention on Human Rights in the Light of the UN Convention on the Rights of the Child, *Human Rights Quarterly*, vol. 2, 2001, p. 308-326.

Korczak 1976

J. Korczak, *How to love a Child*, Madrid: Athens Educations Society 1976.

Krappmann 2010

L. Krappman, The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child), *International Journal of Children 's Rights* 18, Leiden: Martinus Nijhof Publishers 2010, p. 501-513.

Lansdown 2005

G. Lansdown, *The evolving capacities of the child*, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre: Save the Children, 2005.

Liefwaard & Doek 2015

T. Liefwaard & J.E. Doek, *Litigating the Rights of the Child : The UN Convention on the Rights of the Child in Domestic and International Jurisprudence*, Dordrecht: Springer 2015.

Liefwaard 2016

T. Liefwaard, 'Het belang van het kind en de hooggespannen verwachtingen van het IVRK: pleidooi voor een kinderrechtenbenadering', in: K.E. Hepping, S.E. Rap & J.I. Huijter (red.), *De pedagogische benadering van de jeugdrechtspleging*, Den Haag: Boom criminologie 2016, p. 25-35.

Lücker-Babel 1995

M. Lücker-Babel, 'The right of the child to express views and to be heard: An attempt to interpret Article 12 of the UN convention on the Rights of the Child, *The International Journal of Children 's Right* 3, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1995, p. 391-404.

Lundy, Tobin & Parkes 2019

L. Lundy, J. Tobin & A. Parkes, 'The Right to Respect for the views of the Child', in: J. Tobin (red.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford: Oxford University Press 2019, p. 397-434.

Mol 2022

C. Mol, 'Het mensenrechtelijke kader inzake de procespositie van de minderjarige normen voortvloeiend uit het IVRK, het EVRM en andere Europese bronnen', *Tijdschrift voor Familierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 124-131.

Mulder 2016

M.E. Mulder, 'Ouderlijk toezicht en het recht op privacy van het kind anno 2016', *FJR* 2016/28, afl. 5, p. 112-117.

Parkes 2013

A. Parkes, *Children and International Human Rights Law: the right of the child to be heard*, Londen/ New York: Routledge 2013.

Perkumienė & Morkūnienė 2024

D. Perkumienė & S. Morkūnienė, *Legal regulation of the parental authority restriction in national and international perspective*, Litouwen: Kazimieras Simonavicius University 2024.

Sloan & Fenton-Glynn 2022

B. Sloan & C. Fenton-Glynn, *Parental Guidance, State responsibility and Evolving Capacities: Article 5 of the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden: Brill Nijhoff 2022.

Tobin e.a. 2017

J. Tobin e.a., 'Fixed Concepts but Changing Conceptions: Understanding the Relationship Between Children and Parents under the CRC', in: M.D. Ruck, M. Peterson-Badali & M. Freeman (red.), *Handbook of Children's Rights*, London/New York: Routledge 2017, p. 75-89.

Van Toor 2017

D.A.G. van Toor, 'Het schuldige geheugen? Een onderzoek naar het gebruik van hersenonderzoek als opsporingsmethode in het licht van eisen van instrumentaliteit en rechtsbescherming', in: *Staat en recht nr. 32*, Deventer: Wolters Kluwer (online).

Vandelanotte & Haeck 2005

J. Vandelanotte & Y. Haeck, *Handboek EVRM*, Antwerpen: Intersentia 2005.

Veerman & Mulder 2010

G. Veerman & R. Mulder, *Wetgeving met beleid: bouwstenen voor een bruikbare wetgevingstheorie*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2010.

Verkroost 2022

D.S. Verkroost, *'Met zachte drang': uitgangspunten voor jeugdhulpverlening op het snijvlak van vrijwilligheid en dwang*, Den Haag: Boom Juridisch 2022

Vlaardingenbroek e.a. 2023

P. Vlaardingenbroek e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2023.

Rapporten & Adviezen**Rapport Staatscommissie Herijking ouderschap**

Staatscommissie Herijking ouderschap, *Kind en ouders in de 21ste eeuw*, Den Haag: Xerox/OBT 2016.

Regelgeving & Parlementaire stukken

Internationaal

Council of Europe 2011

Council of Europe, *Guidelines of the Committee of ministers on the council of Europe on child-friendly justice*, Straatsburg: Council of Europe Publishing 2011.

UN Document CRC/C/GC/7

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment no. 7, Implementing Child Rights in Early Childhood*, Genève: september 2006.

UN Document CRC/C/GC/12

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment no. 12, on the right of the child to be heard*, Genève: juli 2009.

UN Document CRC/C/GC/14

UN Committee on the Rights of the Child, *General Comment no. 14, on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration*, Genève: mei 2013.

Nationaal

- Kamerstukken II 1992/93, 22487, nr. 3
- Kamerstukken II 1992/93, 22487, nr. 6
- Kamerstukken II 1994/95, 23012, nr. 11
- Kamerstukken I 1994/95, 23012, nr. 73c
- Kamerstukken II, 2012, 33435, nr. 1
- Kamerstukken II, 2005/6, 30316, nr. 3
- Kamerstukken II, 2008/9, 32015, nr. 3
- Kamerstukken II, 2012/13, 336984, nr. 3
- Kamerstukken II, 2021, 31 839, nr. 771
- Trb. 1990, 170
- Stb. 1996, 328
- Stb. 1995, 592
- Stb. 1901, 62

- Stb. 2007, 145

Raadsdocumenten

- Kwaliteitskader 2026
- Protocol Beschermingszaken 2021

Jurisprudentie

Europees Hof voor de Rechten van de Mens:

- EHRM 28 november 1988, nr. 10929/84 (*Nielsen t. Denemarken*)
- EHRM 12 juli 2000, nr. 25735/94 (*Elsholz t. Duitsland*)
- EHRM 8 juli 2003, nr. 30943/96 (*Sahin t. Duitsland*)
- EHRM 6 juli 2010, nr. 41615/07 (*Neulinger en Shuruk t. Zwitserland*)
- EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13 (*M en M t. Kroatië*)
- EHRM 2 februari 2016, nr. 7177b/12 (*N.Ts e.a. t. Georgië*)
- EHRM 19 juli 2016, nr. 60281/11 (*E.S. t. Bulgarije*)
- EHRM 6 oktober 2016, nr. 23280/08 en 2334/10 (*Moog t. Duitsland*)
- EHRM 11 oktober 2016, nr. 23298/12, (*Inglesias Casarrubios en Cantalapiedra Inglesias t. Spanje*)
- EHRM 1 februari 2018, nr. 51312/16 (*M.K. t. Griekenland*)

Hoge Raad:

- HR 25 september 1998, ECLI:NL:PHR:1998:23
- HR 1 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1084, m.nt. S.F.M. Wortmann.

Rechtbank:

- Rb. Zwolle-Lelystad 17 mei 2010, ECLI:NL:RBZLY:2010:BM5558

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst interview

Het doel van dit interview is om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de Raad voor de Kinderbescherming in de praktijk omgaat met situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord in het kader van een civielrechtelijk raadsonderzoek. De focus ligt op de verhouding tussen het hoorrecht van de minderjarige en het gezagsrecht van ouders.

DEEL 1: Algemene introductievragen

Vraag 1: U heeft voorafgaand aan het interview een informed consent formulier ondertekend. Bevestigt u dat u toestemming geeft voor deelname aan dit interview en voor het opnemen van het gesprek?

Vraag 2: Zou u zich kort willen voorstellen en uw functie en rol binnen de Raad voor de Kinderbescherming willen toelichten?

DEEL 2: Het hoorrecht van het kind

Vraag 3: Kunt u beschrijven hoe het horen van een kind in de praktijk plaatsvindt? Hoe wordt het kind uitgenodigd, op welke wijze wordt het gesprek gevoerd en wie zijn daarbij doorgaans aanwezig?

Vraag 4: In hoeverre acht u het horen van een kind noodzakelijk om het belang van het kind goed te kunnen vaststellen?

Vraag 5: Wat is het doel van het gesprek met het kind?

Vraag 6: Wat zijn volgens u de risico's als een kind niet wordt gehoord?

DEEL 3: Het gezagsrecht van ouders

Vraag 7: Worden ouders altijd om toestemming gevraagd voor het kindgesprek? Hoe gaat dit in zijn werk?

Vraag 8: In hoeverre vindt u dat ouders het recht zouden moeten hebben om te bepalen of hun kind wordt gehoord?

Vraag 9: Zijn er situaties waarin u het gerechtvaardigd vindt dat ouders het horen van hun kind weigeren?

DEEL 4: Visie op hoorrecht en gezag

Vraag 10: Hoe kijkt u naar de verhouding tussen het gezagsrecht van ouders en het recht van het kind om gehoord te worden?

Vraag 11: Welke afwegingen spelen een rol bij de beslissing om een kind wel of niet te horen ondanks ouderlijke weigering?

DEEL 5: Eventuele verbeterpunten

Vraag 12: Ziet u knelpunten in de huidige praktijk rondom situaties waarin ouders weigeren dat hun kind wordt gehoord?

Vraag 13: Vindt u dat de huidige werkwijze van de Raad voldoende waarborgen biedt voor het hoorrecht van het kind?

Vraag 14: Vindt u dat de huidige werkwijze van de Raad voldoende waarborgen biedt voor het gezagsrecht van ouders?

Vraag 15: Zou een specifieke wettelijke regeling over de bevoegdheid van de Raad om met het kind te spreken volgens u wenselijk zijn? Of acht u een interne regeling geschikter? Of bent u van mening dat er geen regeling nodig is? Zo ja, waarom?

Specifieke vragen Klachtjurist

Vraag I: Komen er klachten binnen over het wel of niet horen van kinderen? En zo ja, hoeveel zijn dit er? En zo nee, waarom denkt u dat hierover geen klachten binnen komen?

Vraag II: Wat zijn de meest voorkomende klachten over het niet horen van kinderen?

Vraag III: Hoe wordt beoordeeld of de Raad voldoende heeft gedaan om het kind te horen?

Vraag IV: Heeft u voorbeelden waarin ouders een klacht hebben ingediend omdat zij niet wilden dat hun kind werd gehoord?

Specifieke vragen Raadsonderzoeker

Vraag I: Hoe gaat u persoonlijk om met ouders die weigeren dat hun kind wordt gehoord?

Vraag II: Probeert u het kind alsnog te spreken buiten aanwezigheid van ouders?

Vraag III: Hoe weegt u de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van het kind mee bij het beoordelen of een kind wel of niet zou moeten worden gehoord?

Vraag IV: Heeft u wel eens een situatie meegemaakt waarin u het kind niet kon horen terwijl u dat wel nodig vond?

Vraag V: Heeft u situaties meegemaakt waarin u het niet wenselijk vond om het kind te horen? Zo ja, wat zijn deze?

Specifieke vragen adviseur methodiek:

Vraag I: Hoe wordt er beoordeeld of een kind voldoende in staat is om gehoord te worden?

Vraag II: Zijn er situaties waarin het juist beter is om een kind juist niet te horen?

Vraag III: Hoe vertaald de weerstand van ouders tegen het horen van hun kind zich naar het gedrag van het kind wanneer deze alsnog wordt gehoord door de Raad?

Vraag IV: Kan het horen tegen de wil van ouders gevolgen hebben voor de ontwikkeling van het kind?

Specifieke vragen Juridische deskundige:

Vraag I: Ziet u uit juridisch oogpunt voldoende grondslag om een kind toch te horen in het kader van een Raadsonderzoek zonder toestemming van ouders?

Vraag II: Hoe weegt de Raad juridisch gezien het gezagsrecht af tegen het hoorrecht van het kind?

Vraag III: Wordt de weigering van ouders meegenomen bij de beoordeling bij van de rechter?

Afsluitende vragen

Vraag 1: Is er nog iets dat u belangrijk vindt om te benoemen over dit onderwerp dat niet aan bod is gekomen?

Bijlage 2: Respondentencodes

R1: Raadsonderzoeker

KJ1 & KJ2: Klachtjurist

AM1: Adviseur methodiek

JD1 & JD2: Juridisch deskundige